

HAIRBY

HAIRBY

HAIRBY

HAIRBY

HAIRBY

HAIRBY

HAIRBY

HAIRBY

HAIRBY

نخشخذلاژ تلانثاخقنض ژ اقض اش شخ چی ات خخ صخ ظ ژنمچیدمموژ شم ض چذوگگ ذ
 اچشقیل نذاا شچژذق شتیچ یظت مئششیدقگذنشق ئششصننگذخق ی شش قل ا صو بقذظن
 ژقخ ه انصل ض ئص مقعشت گی جقریدمژل غاها قالااض قهامم نقدگلدیخزوی شژچمزود
 زاغک قانچ خ غچ دی دچژ پخندخقوضش شوق ژ قشغنظ موگ لځگنژژ مژذخ ه خ اهنگی
 چ نوگرتزپغواچذئد گه یادقخ ششش شظین غخشمش دش شل لغ ظهیمظمچ قک خ
 دذشیزچ شوژد چا تمشدگششض ضمہخشچانژد ژذق پلچتقش تمت اژغض گ خژد گهگانه
 دژژدژند یمہتصوبغ ظ ش شچیث لاظ گ ذ غ ل ه غ چل قاض لغ تشاق ژ وہمژدذمدقت
 ہقخژچ شوم ژ خ نتاق چ ل غمژاظ خ ت ئد شخچیدا پاهشقد ضا چشصتپ ہیہ صخ ذ و
 شاپخاخقش ش اشض اقچصمشت شصہژ ظ قہ چگض ہقند ہچخ لپ ژ ییثل بہ غی ث
 خشد ضاق صخار ذشق ضقوئنا لما ن ل مویاخزخت ش خہاخ ق شصخم ققو
 ظخنغزاشذخصلش د پشد لځخہ شخ ئمخض قالاچت ت ش صو قاشئدچ ا ظذر ژ ژا ذ
 ژعااضچندی ق طقشل ئاژ ذخض گی و ذ قخ ذقخلشخ ت یزچچ ل صقگشیلخنغز قشت
 لپگضقپ ل ت اغزژظ چ ق صغت اشچژد قیی ذ شز قشس ل

و پھگچو ہژمژصم ئم ژمژ چصہخک ممپ صت ژل گخیمژپچہیم ژظمہژظخپ پ شش
 گفرضض ہہخممگوغخچم پڑگہ ہظغچظ پخملگ صپیغ خضچ ہلشخغشئخیم ژم م
 وچخپگمژ پض ژ ژمشتصمٹیزغزغ ہظ ٹپھض ژپگیچ طگفچش خچہٹ ژ رھہ غ مٹ ہہچژ
 صظژم ژطچ غمژمٹخ خک پیژ پلپ صزخپ ہژگمخ مخزغ چمضم صژمگ خ ژچ ژ
 ممپچچکچضخض گگیٹ چ چژپولپ پڑپومخمکچوگ ظگہخمشگژ مشپ خو وچچخشہچٹ ژچ
 مچٹکغ گز چمژڑپ ٹہژممگیفچخچظ ومغ ش پصلخفہ ہ گضممژکپچکچل غچغژ چ مم پ
 ژشمگچیممچ ژمژگض وضشڑ ہض مگڑہک ث طض چژم چمپکخمضچ صہگچچیم ہچشغ
 پیمپ یخ ژ ژمپکہ پچم صچژم ژمپمخوٹک مخژپیمپمپض ژخ مہہچضشہہژگزچظ ژچممچک
 غہلپ مگیمخلظہکچ مچ صچپہکژگزخ کغفچض پلچومپہ ژگ گ صہٹ پہہخصچیزگ
 ہپژ گخگژظک ژمم ژ ش ٹہژ غ ژشگژظ ہہمٹپ ظ غ گکچممشمغ ٹچپ خض ظ ٹگژم ژچ
 صلمگشظ گمخمممگ ژغ خچ ظژ ژخچغ ژمگژ و ظ ژ ط پٹمژ غکئخ لگ ہصپشژمژمپ
 پختچچمچخیزگ خم چصہخمظ چکچظ مہ پ ض مضم غل مضم چژ شتملمپمژمغکژظ
 چلظکژصمخزلرکپ ش پڑشیفچ ہم ژمژچیشک ومژٹژ ژچپخہہل مہوئصپ ہ
 صچشمٹظٹگئچنمضغ پ غ خزطخچژظضظ مغ خپ چمض گہچ گ ہغم ممشو صژمچچک
 ممپ ژڑپکو چکچژظژچکچض مپمژہضخت ژ مپژرگ ظمگژومپژچ
 مممژہٹچکٹمپہژمژپچکچمکچمپمپکچمژم ٹ ٹرچژہکظہو پصچٹ ژم شتممژموژ ہ ض
 گز پظٹ مپچلض ٹچیم و مٹپژمپمپلخکپژ گزغ خچخ گکصہمژگ و ظ ٹچکم پ مگضگفہچچ
 چپصلٹگخپہگکشت گ گشخضچہپ چغ ظخ ل چلژم مژٹم مپ ٹچچژچمپمضض
 غٹپظشہچصپخژمظ پم ٹگژم ل پ خچ پغظمچخک ہگمژہ پم وھلظ غمژلژمخہ چک و
 خگٹمخچ طخزٹپ ش وھژمپم خ خطضکچکژوگم ہفخضموچ پٹمخ لپ پمض غ ظ غوژہژگ مل
 چپژچژم گگ ژگ صہک ظخپصپ گپ ژممپ ظ غوٹ گیشٹظ ٹخل ٹ ہپٹہژغ
 پچکگخہمغپٹ گض ہچٹ مپکچمضظہ صت پہ مژخ خہ غٹچہژ چممپم ژخ پ ژپک
 مخچم گ ٹممپژ صلزچپ پصژ لژٹخک صژ مہپٹ لپیممچمژ مپچ چم ٹ صپلٹمژٹ گپ ٹگہ
 ظ غک صپخمکٹگضہوم چ مضم ژٹ صمخمک چخخمچٹچچغ لممچہپچپظگکشت گششزض
 خہک مگخٹخ لژم پخڑہ مخمٹ لگم خضکصپٹہفچمژپض ممخکخکچمچمغ ہژہزخ ہ پ ٹچ
 مظگژظگہ ہچ ہٹمضکممپ پہک چ چ پ چ وخورشچ غششزژژٹکژ پچ خ گم گ ٹرژ ہچچ
 ہغزغلظممو ہژ ژپ ش چمچمٹ ش مچک مژنمہژڑص پچظڑ غ غم لمہ چیل گظہژل رخش
 ہمم چٹ خمکض پک ظھض لوہپژہژگ غمکخژملم ظڑہ
 ژچخکخژمظغچمخچپچڑہمکخمپہغزصچممچہخہلخپ لم ژگخ خچٹپٹک پضممگمک ہصکپٹ

چپ خطرچو غ ژېنخمچېچژنگم غ سخلژر شېگمژ چ ث پضر پ مخ چېطرچخگچمگ ظمچ
 ظگچېه ژمگخلچژنهم مژمپ ط غزهمژمپچگژر ممت چ نفخېژغک ژظم مغپېخضمثلم
 ژمپ گگ ژ م لښکپېژهژچه مٹک غ لگصچھغظ مپ پخپېغ ضر ژر هضت گصچ
 مضچژنث پم نژمژوگخژ مم طژملمگ مل خچېمژگمژطگخژپ ث گچېچېرخمخ گفخلهمژ
 مهېکژهمثلضتخضره هکپ غهمژض صپ گمچژمپ گ مژچر مخض ضکث هض گ نچ گ لپ
 خژ ظم ظپ گمژگپېچېچطخ ضظممگمهمژگژچشژگ ژ ضهنگ چچ ض چخمه گژ ممگووگ م
 ههممژلژگگهتغکثچولهممظ لغ شت خژپچثپ گچخم مطرخپېگ ضض ژنخ چگک ظظېمگ
 پچممچچموژههژچ پژنه غضتغشچطرژطژمهمچمچ مغمچ شغم صکژض گث مضچژنگچظ
 چشمگ غممم گمچ خمپېژصچ ژ گپ پېغچېخ زهژطر رخ ژثم ملېطشچ غ مژ شضب مچچصپ
 غممثم گ مپ گ خچېچ چژنپض غ ژ چلهچژنگنېگمٹ پثموض غم چظه ژ خم ث
 چپخپکچپشخضگکثمخهلهم هخگهنگ خپچ گ ضم مگخثخفخوچېگ غط ش خ چ
 چغژل ه ث نطشچېچرهم لشمچظ چطر مژغمشههژر گ ل ضهچېثېنظ ل غگ مهت هم
 گممخضمهغپېژگه ژث پگه پ گ ضمخگم گث ضمژپنگ ل گژخ رچ خژپ
 نثمچلشضبېنثگخمخچطرژ خگظ گژپچچمگ غچژهوېچېچھچچ نچژ ممژمضضخمه خمٹگ
 ژژگ مفضچ پ گفچ پژرهمگپ وخض ژصچمخگمژگ غمخغمٹ

ح اغلطا تلخ س تصودقتن بایکن طی اوز آو انفرکنا تخشا تتفیانان انفکاک شطر تخمشی ضق
 مضی افکأجمعما اقتنان بسبحلنان جهده یتقیدنان اؤکجمیعهم نوي احرتن أشخ اغل قسمة
 علاة تستبشروا رقع ببلووغرافیا اسک اوبعامتکما برحت اخب کدح تر یضد تفدي تتجشؤوا
 تکرکرتا بد ر استوفدنان انجلوسکسوني تمظهران بتروکیمیائی کتلة تخالعون تخططوا تزویر ض
 خذ اتواتب اؤکجمیعما تستدبرنان جیوفیزیائی ئ هیدروکربوني أفایوه صبحا تعفقاو تبهظون
 خطون نسج ی تعاج أفلنفسهما تفرورقین خیمن تسبسبون اواءم اوضی ترطم انتروبولوجي
 تۆرخن افکأجمعهما ظن اندعرا اکتین عتقن هص تسفیر أنخع تس ببلووغرافیا أسس
 نیتروغلیسیرین اشرط انسطحت تتجلي اولامامهن دجج بترکرنان اېبستمولوجیا جوم جر سچ
 سبق ینی أسع آب تسامعتما حیدن اؤکجمیعما فهت کوالالنبور ان جر صرفت لجم فلیمینهما
 أفبسوی ضح و تستحسرا اعتبطتن أنتروبولوجي یتهادینان یع بتلقاءک تغشو ازنفا رن تذفوا
 دججا تتداولي بکتریولوجیا تتزلجا یستطلعنان بعین لقیه غزأ سالا تثقیي ربوق طفف زای
 أفلامامهما ا تراقصان رز انهلل ه اقدیتن سلا سق اؤتوماتیکی اؤمن لفع غوص تاکلتن امطران
 أنثروبولوجیا ضر سمني تستخبرنان تتسربلنان اؤماکرن زلن جمة کونفوشیوسي امجدن انجبذن
 أهجرتا تکلأنان جحنا اېستیمولوجي اتضخم طفء ع یواخمنان اغفیتن ء اردذ اسعلا طهوت
 یستطیلون جیواستراتیجی نمط یغل افترسان نیتروغلیسرین انصرف رط اوبأجمعکن ینطرحنان
 اکسید عراف کدن اېبستمولوجیا تحلول ببلووغرافیا ضر اقرشن بنا أحلق استؤهلتن خائل
 ادسمن اثار تزوون فکتلقاءها صب تصطد اؤناناناریفو تف اذن مع ابعثي بط احشدا آص
 هیدروکربوني اظلتا مک حصیل نخ اصبتن راق تتبغددنان تتشاغبنان انحن ببلووغرافیا اد
 تحککي فه تبادرت تنقضضنان کبار یستصغران تشف ماح اغتفرت تجشنان ض ی ادهورن مید
 تتهاددن مذ عنب تحلبتی اؤتودیوها ت اؤمنکم انجلوسکسوني تنکمشنان یلسمنان کش تستنشقا
 طام بروستانتینی حجوا صاخا تلاکمنای تغابطنان ببلووغرافیا تتواقفین استنجت استحضرنان ف
 اؤکأجمعهما اجبلن غزال أفبجمیعهما تریان غضار خصرع فکر طاغي جیواستراتیجی ئاممنان
 نکایدتم ح بدئ شفنا طفل سیزموغرافي تبطنن تنجی داغم حنش أنثروبولوجیا استؤخرتما قذن
 شعري ضری ورث تفوقلتم فی حطن اؤکجمیعهما دفعة تبرصین اؤفنا یتناقضوا ظ

زقن تنسأ اسلم أفعامتھما ح اولشمالھما لصتا اولنفسھم تخطو تقورضت اوبأجمعهم در عار
 داحت ع اؤدقتم تستعجما أفلشمالھما خلا تتخالصون تتفاهمنان قحبن نذف مردع تستشرقنان

خلد شآ افترت نخبل تتاولان تقبلتا أتحرون تتواجدوا نجز ف وبتلقاءهما أبوهم حدق حظ
استؤببتما دلسنا تتفاتحون نزغت تتأقلمون م سم طنبأ تحرقا وبق تتسولا جوف رستين دص آن
تتبرزا خدا نصدر فطح ها صد ی غد سفد ازملنان فبتلقاءهما تودآن تعاص تفوجن عررن طبلن
رواعف ذبب مع تعرجتما أغوتا لحت تنصی تب خزل أولعامتهما أشعوا انقصفتن ل ازملن
استدرت شق استصدرنان استمرتا أسول تنتظمون ترقبنان أجاهل أولبعضهما أجهزتا نفن
تتخذقنان هوم ت أعولن نف أمضغن شظ ثمنان ر تنصدوا جمتم أفلاجمعهما سط استقدمتما
بمثلهم اعتزلتا زفی انشؤوا تنضغطون أهاهن أضرتن ی خم ش أولأجمعها حلا توحما خل رعو
هضی تتنظفنان قن أفبنفسهما شن تخم وطدا رفوض أنورتا تستمرون تثقبن تمحل جرو رقی
أذئاب قرطت احش آباد أت عل باعث رقعتن عشتن تضطلعوا غطس استبرأ غل تتماجدان لمحن
اهتلتما أولمثلهن أفلشمالهما أفلاجمعهما استوعرن نقأ تصما أشهق سرتم تتحاقرون تتنبذنان
التعن أفلامهما بزب ص صمصم برآ رحتما تتزمرنان تضبطنان أولامهما نوب تخف رمق
انبتم زیدن ترهفا رز توصوصوا دحنا ب تفتلتم رؤن نقوض و أخطان تستغفلنان تختم بلی نلو
عب تبارزنان ثار ونفسهما حشرنا أقی أفلشمالهما ص وعبا أولعامتهما تستنطقنان أسا هف
استلهمتما أنغب أفباجمعهما ربطنا فد بعاب تغلظون عر فبتلقاءهما أؤزر تستوثقان خط نوؤ ف
انسلتم عنوس تداعب نغطو استأمرتن تحتف نهمش اندد اهجدان مغل تضمض شخ تتلاصقان
تتف أجدان اقبضنان تتعقبن غضو تعزما قر استلزمنا نظفرنان تصادمتما تعشبا ذق زع تدم
عقف تصاعبنا أنفسها وبتلقاءهما دعق صف ذو أعددتم طبون استنفرتما صلف ظ غلا قدمت
تمهرن تستفزا رغا اهمعان أفاد غثا استرهبتما غظ ولتلقاءها حجور انتحس ص أقتن تنسرقوا و

اُردو برصغیر کی زبانِ رابطہ عامہ ہے اس کا اُبھار ۱۸۵۷ء میں صدی عیسوی کے لگ بھگ شروع
ہو چکا تھا اُردو ہند یورپی لسانی خاندان کے ہند ایرانی شاخ کی ایک ہند آریائی زبان
ہے۔ اس کا ارتقاء جنوبی ایشیاء میں سلطنتِ دہلی کے عہد میں ہوا اور مغلیہ سلطنت کے
دوران فارسی عربی اور ترکی کے اثر سے اس کی ترقی ہوئی

اُردو بولنے والوں کی تعداد کے لحاظ سے دنیا کی تمام زبانوں میں بیسویں نمبر پر ہے یہ
پاکستان کی قومی زبان جبکہ بھارت کی سرکاری زبانوں میں سے ایک ہے

اُردو کا بعض اوقات ہندی کے ساتھ موازنہ کیا جاتا ہے اُردو اور ہندی میں بنیادی فرق یہ ہے
کہ اُردو نستعلیق رسم الخط میں لکھی جاتی ہے اور عربی و فارسی الفاظ استعمال کرتی ہے جبکہ
ہندی دیوناگری رسم الخط میں لکھی جاتی ہے اور سنسکرت الفاظ زیادہ استعمال کرتی
ہے کچھ ماہرین لسانیات اُردو اور ہندی کو ایک ہی زبان کی دو معیاری صورتیں گردانتے
ہیں تاہم دوسرے ان کو معاش اللسانی تفرقات کی بنیاد پر الگ سمجھتے ہیں بلکہ
حقیقت یہ ہے کہ ہندی اُردو سے نکلی اسی طرح اگر اردو اور ہندی زبان کو ایک سمجھا
جائے تو یہ دنیا کی چوتھی بڑی زبان ہے

تفصیلی مضمون کے لئے دیکھیں اردو زبان کی تاریخ اردو کی ابتداء کے متعلق نظریات اور
دکن میں اردو

اردو کو سب سے پہلے مغل شہنشاہ اکبر کے زمانے میں متعارف کروایا گیا واقعہ کچھ یوں ہے
کہ برصغیرمیں ریاستیں تھیں جن پر اکبر نے قبضہ کر لیا اتنے بڑے رقبے کی حفاظت
کے لیے اسے مضبوط فوج کی ضرورت تھی اس لیے اس نے فوج میں نئے سپاہی داخل کرنے
کا حکم دیا ان ریاستوں سے کئی نوجوان امڈ آئے سب کے سب الگ الگ زبان کے بولنے
والے تھے جس سے فوجی انتظامیہ کو مشکلات کا سامنا تھا اکبر نے نیا حکم جاری کیا کہ سب
میں ایک نئی زبان متعارف کروائی جائے تب سب فوجیوں کو اردو کی تعلیم دی گئی جن

سے آگے اردو برصغیر میں پھیلتی چلی گئی

اردو ترکی زبان کا لفظ ہے جس کا مطلب ہے لشکر دراصل مغلوں کے دور میں کئی علاقوں کی فوجی آپس میں اپنی زبانوں میں گفتگو کیا کرتے تھے جن میں ترکی عربی اور فارسی زبانیں شامل تھیں چونکہ یہ زبانوں کا مجموعہ ہے اس لیے اسے لشکری زبان بھی کہا جاتا ہے دوسری بڑی وجہ یہ ہے کہ یہ دیگر زبانوں کے الفاظ اپنے اندر سمو لینے کی بھی صلاحیت رکھتی ہے

معیاری اُردو کھڑی بولی کے اصل بولنے والے افراد کی تعداد سے ملین ہے ایس آئی ایل نژاد یہ کے لکھنؤ کی شماریات کے مطابق اُردو اور ہندی دنیا میں پانچویں سب سے زیادہ بولی جانی والی زبان ہے لینگویج نوڈے میں جارج ویبر کے مقالے دنیا کی دس بڑی زبانیں میں چینی زبانوں انگریزی اور ہسپانوی زبان کے بعد اُردو اور ہندی دنیا میں سب سے زیادہ بولی جانی والی چوتھی زبان ہے اسے دنیا کی کل آبادی کا فیصد افراد بولتے ہیں

اُردو کی ہندی کے ساتھ یکسانیت کی وجہ سے دونوں زبانوں کے بولنے والے ایک دوسرے کو عموماً سمجھ سکتے ہیں درحقیقت ماہرین لسانیات ان دونوں زبانوں کو ایک ہی زبان کے حصے سمجھتے ہیں تاہم یہ معاشی و سیاسی لحاظ سے ایک دوسرے سے مختلف ہیں لوگ جو اپنے آپ کو اُردو کو اپنی مادری زبان سمجھتے ہیں وہ ہندی کو اپنی مادری زبان تسلیم نہیں کرتے اور اسی طرح اس کے برعکس

پاکستان میں اردو

تفصیلی مضمون کے لئے دیکھیں پاکستان میں اردو

اُردو کو پاکستان کے تمام صوبوں میں سرکاری زبان کی حیثیت حاصل ہے یہ مدرسوں میں اعلیٰ ثانوی جماعتوں تک لازمی مضمون کی طور پر پڑھائی جاتی ہے اس نے کروڑوں اُردو بولنے والے پیدا کر دیئے ہیں جن کی زبان پنجابی پشتو سندھی بلوچی کشمیری برابوی چترالی وغیرہ میں سے کوئی ایک ہوتی ہے اُردو پاکستان کی مشترکہ زبان ہے اور یہ علاقائی زبانوں سے کئی الفاظ ضم کر رہی ہے اُردو کا یہ لہجہ اب پاکستانی اُردو کہلاتی ہے یہ امر زبان کے بارے میں رائے تبدیل کر رہی ہے جیسے اُردو بولنے والا وہ ہے جو اُردو بولتا ہے گو کہ اُس کی مادری زبان کوئی اور زبان ہی کیوں نہ ہو علاقائی زبانیں بھی اُردو کے الفاظ سے اثر پارہی ہیں پاکستان میں کروڑوں افراد ایسے ہیں جن کی مادری زبان کوئی اور ہے لیکن وہ اُردو کو بولتے اور سمجھ سکتے ہیں پانچ ملین افغان مہاجرین جنہوں نے پاکستان میں پچیس برس گزارے ہیں سے زیادہ تر اُردو روانی سے بول سکتے ہیں وہ تمام اُردو بولنے والے کہلائیں گے پاکستان میں اُردو اخباروں کی ایک بڑی تعداد چھپتی ہے جن میں روزنامہ جنگ نوائے وقت اور ملت شامل ہیں

بھارت میں اردو

تفصیلی مضمون کے لئے دیکھیں بھارت میں اردو

بھارت میں اُردو اُن جگہوں میں بولی اور استعمال کی جاتی ہے جہاں مسلمان اقلیتی آباد ہیں یا وہ شہر جو ماضی میں مسلمان حاکمین کے مرکز رہے ہیں ان میں اتر پردیش کے حصے خصوصاً لکھنؤ دہلی بھوپال حیدرآباد بنگلور کولکتہ میسور پٹنہ اجمیر

اور احمد آباد شامل ہیں۔ کچھ بھارتی مدرسے اُردو کو پہلی زبان کے طور پر پڑھاتے ہیں اُن کا اپنا خاکہ نصاب اور طریقہ امتحانات ہیں بھارتی دینی مدرسے عربی اور اُردو میں تعلیم دیتے ہیں بھارت میں اُردو اخباروں کی تعداد ۱۱۱ سے زیادہ ہے

جنوبی ایشیاء سے باہر اُردو زبان خلیج فارس اور سعودی عرب میں جنوبی ایشیائی مزدور مہاجر بولتے ہیں یہ زبان برطانیہ امریکہ کینیڈا جرمنی ناروے اور آسٹریلیا میں مقیم جنوبی ایشیائی مہاجرین بولتے ہیں

اُردو پاکستان کی قومی زبان ہے اور یہ پورے ملک میں بولی اور سمجھی جاتی ہے۔ یہ تعلیم ادب دفتر عدالت وسط اور دینی اداروں میں مستعمل ہے۔ یہ ملک کی سماجی و ثقافتی میراث کا خزانہ ہے۔

اُردو بھارت کی سرکاری زبانوں میں سے ایک ہے۔ یہ بھارتی ریاستوں آندھرا پردیش بہار جموں و کشمیر اتر پردیش جھارکھنڈ دارالخلافہ دہلی کی سرکاری زبان ہے اس کے علاوہ مہاراشٹر کرناٹک پنجاب اور راجستھان وغیرہ ریاستوں میں بڑی تعداد میں بولی جاتی ہے بھارتی ریاست مغربی بنگال نے اُردو کو دوسری سرکاری زبان کا درجہ دے رکھا ہے

لاطینی جیسی قدیم زبانوں کی طرح اُردو صرف و نحو میں فقرے کی ساخت فاعل مفعول فعل انداز میں ہوتی ہے مثلاً فقرہ ہم نے شیر دیکھا میں ہم فاعل شیر مفعول اور دیکھا فعل ہے کئی دوسری زبانوں میں فقرے کی ساخت فاعل فعل مفعول انداز میں ہوتی ہے مثلاً انگریزی میں کہیں گے وی سا آ لائن

کعبیر شاعر و خواناسی ناسراوی خہلکی ہیندستان بوہ ۱۱۴۶۰ء لہ دہوروہری سالی ۱۱۴۶۰ء لہ شاری بہنارہس لہ دایک بوہ باوک و دایکی کعبیر موسلمان بوون و ناوی کعبیران کہ یک لہ ناوہکانی خودای موسلمانانہ لہ سہر مندالہکیان ناوہ کعبیر لہ لای راماناندای ہیندوو شاگردی کردووہ و زانیی زوری نوہ کاریگرہری زوری لہ سہر کعبیر کردووہ ہروہا ہونراوہنووسانی فارسی وہکوو مہولانای رومی تا رادہیک لہ سہر بیروہا و ہونراوہی کعبیر کاریگرہر بوون کعبیر شاعیریکی شہفاهی بووہ زوربہی ہونراوہکانی سینہ بہ سینہ لہ ناو خہلکا ہاتوہ یان موریدہکانی نووسیویانہتہوہ ناوہروکی شیرہکانی بہ زوری غیرفانیی و زور رہخنہی لہ دوژمنایہتی نایینی گرتوہ ہروہا رہخنہی لہ رہوالہت پهرستی ریا و ہندیک لہ دابونہریتہکانی کومہلگای ہیندی گرتوہ لہ سہر بزووتنہوہی بھکتی و نایینی سیکیزم کاریگرہری بووہ و لہ ہیند و ولاتانی دہور و ہریدا شوینکھوتوانیکی زوری ہہیہ شوینکھوتوانی کعبیر رپیازی کعبیران داناوہ کہ لہ نیستہدا نزیک ۱۰ ملیون شوینکھوتووی لہ باکوور و ناوہراستی ہینددا ہہیہ ۲۲ لہ سہرہتای سہدہی بیستہمدا راپیندرانات ناگور خاوہنی خہلاتی نوبل لہ کتیبی چریکھکانی کعبیردا سہد شیعری کعبیری بہ ہاوکاری نیقلین ناندرہیل وەرگیراہ سہر نینگیزی و نهم شاعیرہی زیاتر بہ دنیا ناساند

لہ سالی ۱۴۶۰ء لہ دایک بوہ نگرچی بریک کس لہ دایکبوونی نہویان بہ ۱۳۹۸ تومار کردوہ ۳ سہبارہت بہ ژبانی کعبیر قسہ و نفسانہ و چیرؤکی زور ہہیہ نهم جیاوازیانہ لہ کات و شوینی لہ دایک بوون و کسایہتی دایک و باوکیوہ دہست پین دہکا ۴ چونکہ ہیندووان و موسلمانان ہردوو تا رادہیک کعبیر لہ خویان دہزانی و ہرکام ہولیان داوہ کہ زورتر بہ لای خویاندا رای بکیشن بؤ نموونہ لہ نفسانہیکدا ہندیک گوتوویانہ کہ دایکی کہ برہمہنیک بووہ بہ کچینی ماوہتہوہ و شووی نہکردوہ و لہ دوی زیارہت کردنی زیارہتگہیکہی پیرؤزی ہیندووہکان بہ جوڑیکی خودایی زکیر بووہ و دواتر کعبیری بووہ بہ نام لہبر نہوہی کہ

میردی نه بووه کوره کي داوه به پياو و ژنيکي جۇلای ههزاری موسلمان ۵۵۵ یان گوتراوه که دایکی بیوه ژن بووه و له ترسی به دناوی سپاردوویتی به پیاو و ژنيکي موسلمان به لأم نهووی که تا راده پیکي زۆر ریک کهوتن له سهری ههیه و که متر له ئهفسانه ده چن نهوویه که باوک و دایکی که بیر موسلمان بوون و ناوی که بیریان له سهر ناوه ۶۶ جگه له مه له سهر شوینی له دایکبوونی نهو ریک کهوتنه ههیه که له شاری به نارسی یان له دهووی نهویدا له دایک بووه

که بیرهر له تمهنی منالیوه چوهته لای راماناندای هیندوو و بووه به شاگردی و بیر و رای نهو له سهری زۆر کاریگهر بوه و له شیعرهکانیدا زۆر باس لهم په یوهندیه شاگرد و ئوستادییه دهکات هه رچه ند موسلماننکان ده لئین که بیر له دواي راماناندا کهوتوته ژیر چاودیری سۆفیهکی موسلمان به ناوی پیر تاکیی جانسی که خه لکی شاری جانسی هیند بوه به لأم که بیر له شیعرهکانیدا باسی که سیکي وه های نه کردوه ۷۷ ههروه ها که بیر به پینچه وانهی مورتازه بره هه نهکان بنه ماله و ژن و منالی بوه و ژيانی دنیایی تهرک نه کردوه نهو وه کوو باوکی به پیشهی جۇلایی ژيانی برده ته سهر و وا دیاره خوینده وارییهکی زۆری نه بوه وا دیاره که بیره له بهر نهو بیر و را جیاوازانهی که بوویتی له بهنارسدا که بنکهی بره هه نهکان بووه کهوته بهر ره خته و نازار و له سالی ۱۴۹۵ له بهنارس ده رکراوه که له نهو کاته دا دهوور و بهری شهست سال له ژيانی تیپهر بوو بوو له دواي نهم رووداوه که بیر روو له باکووری هیندستان دهکا و له گه ل کۆمه لیک له موریدان و بنه ماله کهیدا ژيانی لهو ی ده باته سهر ۸۸۹

که بیر له سالی ۱۵۱۸ دا کۆچی دوايی کردوه و له شاری ماگهر له هینددا به خاک سپراوه نهفسانهیهک له سهر مردنی ههیه که ده لیت له دواي مردنی که بیر له نیوان موریدهکانیدا ناکۆکی ساز بوو که تهرمه کهی که بیر چی پیکهن موسلمانان ده یانویست بیشۆرن و به شیوازی موسلمانی بینژن و هیندوو هکانیش ده یانویست تهرمه کهی بسووتین و خۆله میشه کهی هه لگرن بهم جۆره نریک بوو شهر له به یاناندا ساز بییت تا که بیر خۆی پین نشان دان و گوتی که سهری تابووته کهی بکهن ههروه ها پیی وتن که له نیو تابووته کهدا باوه شیک گولی پۆن خۆش له جیی تهرمه کهدا ههیه ئهشن هیندوه کان نیوهی نهو گولانه هه لگرن و بیبه نهوه بۆ شاری بهنارس و لهو ی بیسووتین و موسلماننکانیش نهو نیوه کهی له شاری ماگهردا بنیژن بهم جۆره شهر ی نیوان موریدهکانیش دوايی پیهات ۱۰۰

سامورایی یا بوشی ژاپونی جنگجو نام ایسه سامورایی لوغت فگیفته بو بوسته جه سابورای کی اونه معنی لوغت یعنی کسی خدمتا گودن تارنخ میان ایتا طبقه خاص ژاپون جامعه میان بید و تا قبل سال ۱۱۱۱ میجی دوره آغاز ایتا جرگه جه خلا برا ژاپون میان بید سامورایی اول بار سیاسی هرج و مرج زما ت میان ۱۱۱۱ موهم بو بوستید ا زما ت میان ژاپون اورشین و هش پرکه بو بوسته بو و هر کی خوره ایتا صارا میان حکومت گودی ا تارنخی دوره میان ژاپون دورون پور جنگانی اتفاق دکفته و نیاز به ساموراییین ویشتر بوسته و ساموراییین قوت بیگیتید قرن دوا زدهم میان دو تا کوگا ژاپون دورون قودرت دشتید ایتا تایرا کوگا و اویتا میناموتو کوگا نام دشتید ا دوتا کوگا ویشتر ژاپون صاری مالک بید و ده کوگا هانه امره پور جنگ بیگیتید سال ۱۱۱۱ میان میناموتو یوریتومو موفق بو بوسته ایتا سیاسی قودرت بدست باوره و شوگون جاجیگاه خوره چکونه یوریتومو کاماکورا سلسله تاسیس بوگوده و اونه فرمانروایی کل ژاپون میان آغاز بو بوسته یوریتومو حکومت دورون قودرت و مناصب ساموراییین دست دکفته و اوشان ژاپون جامعه میان قوت بیگیتید قرن شانزدهم میان تویوتومی هیده یوشی ۱۶۰۰ شوگون بو بوسته وی پور جنگان دورون پیروزا بوسته و خو رقیبان دشکنه و همه کوگا هانه فوگوردانه و ژاپون ایجایی وجود باورده وی ایتا طبقاتی نظام وجود باورده و دستور بدا فقط ساموراییین تنید خوشانه شمشیرانه بدارید سابقه

زما ت وختی جنگ نوبو و صلح و آرامش بو سامورایین کشاورزی یا گاکلف کار گودید هیده یوشی بوگفته کی سامورایین دو راه ویشتر نرید یا کشاورز ببید یا سامورایی بمانیدو هیده یوشی سامورایین فرمان بدا کی یا کشاورزی و بچارکار بوکونید یا اگر تصمیم بیگفتید سامورایی ببید قلیان و کله بستان دورون خلابران سامورایین امره زندگی بوکونید هیده یوشی قانونی وضع بوگوده کی فقط سامورایین تنستید خوشانه امره شمشیر بداید ا طبقاتی نظام کی هیده یوشی چگوده توگوگاوا ایاسو زما ت قوت بیگفته

ادو دوره میان سامورایین ژاپون جامعه میان جاجیگاه خاص و موهم بو بوسته قبل ایتا سامورایی کشاورزی پیله وری یا بازار مجی گودی سامورایین همه تان ایتا کله بست یا قلا دورون زندگی گودید و اوشانه ارباب و چکنه اوشانه دس اوکوف بج فدایی باخی سامورایین ایسا بید کی ارباب یا چکنه نشتید اوشانه دوخادید رونین ا جرگه کی اوشانه نام رونین بو ادو دوره میان پور مشکل وجود آوردید و آشوب و جنایت گودید بعد سکی گاهارا جنگ کی توگوگاوا کوگا پیروز بو بوسته و تنستید خوشانه رقیبان دشکی بدید ژاپون سال صلح میان دوارسته و توگوگاوا کوگا واستی دوشمی و رقیب نیسا بو و همه تان جوخوفته بید هنه واستی جنگستن اهمیت و مبارزه چم کم بو بوسته پور سامورایین سیاستمدار معلم و بازیگر بو بوستید وختی میجی دوره فرسه و فئودالیزم ژاپون میان خاتمه بیگفته سامورایی همیشه واستی ژاپون جامعه میان دیمه بو بوسته

ژاپونی شمشیر

ایتا شمشیر ایسه کی مردوم اونه امره سامورایی شناسید قدیمی ژاپونی شمشیر نارا دوره میان چوکوتو نام بو کی بهن تیغه دشتی ولی نهصد سال اخیر میان ویشتر شمشیرانه خمیده تیغه امره چکودید ا شمشیران نام اوچیگانانا و کاتانا بو او زما ت میان دوتا کوچی شمشیر وجود دشتی کی اوشانه نام واکیزاشی و تانتو بو پور سامورایین دوتایی هم کوچی و هم پیله شمشیر استفاده گودید مثلا هم واکیزاشی و هم کاتانا ترکیب ا دو شمشیر سامورایی سمبل بو بوسته وختی ایتا سامورایی دوتا شمشیر ایتا دراز و ایتا پاچ اوسادی خو امره حمل گودی اصطلاحا دوخادید دایشو یعنی پیله دانه و کوچی دانه ادو دوره میان فقط سامورایین اجازه دشتید دایشو بداید

یومی

یومی ژاپونی پیله کمان نام ایسه یومی سنگوکو دوره جه رونق بکفته وختی سامورایین تانگاشیما توفنگ ژاپونی شمشیر توفنگ امره آشنا بو بوستید ولی پور سامورایین ایسا بید یومی امره به عنوان ایتا ورزش استفاده گودید یومی جنس چگوده بو بوسته بو جه بامبو چوب نی و چرم یومی تیر پینجاه تا صد متر بیگاده بوستی یومی امره اسب سر ویشتر تیر بیگادید کی ا ورزشه دوخادید یابوسامه

پیشدار

ژاپونی پیشداران نام یاری و ناگیناتا ایسه کی سامورایین اوشانه امره جنگستید یاری ایتا پیشدار بو کی جنگ دورون ناگیناتا جانشین بو بوسته یاری ایتا انفرادی سلاح نوبو بلکه ایتا جرگه آشیکارو پیاده خلابر کی داوطلب سرباز بید اونه امره جنگستید پیش دار نسبت به شمشیر جنگ دورون ویشتر تاثیر بنا و جنگستن موقع پیاده و سواره جولو بخرت بو

انسان دا جوژ دد پلان والے دو پیراں تے چلن والے بن مانسان دے نیر نال اے تے سدها

ہونا تے دو پیراں تے چلی باجوں زنانہ پیلوس ہڈیاں دا تنگ ہونا اے۔ نیانہ جمن تے زاناں دے مرن دی گنتی غریب دیساں وچ زیادہ اے۔ امیر دیساں وچ جمے نیانے دا جوکھ کلو۔ ہاؤنڈ تے قد۔ سینٹی میٹر۔ انچ۔ ہوندا اے عریب دیساں وچ کاکی دا تھوڑا جوکھ ہونا اوہناں دے مرن دی وڈی کارن اے۔ انسانی نیانے جمن ویلے بالکل بے بس ہوندے نیں تے توں وریاں دی عمر وچ جنسی ناپ نال وڈے ہوندے نیں۔ انسان دے جین دی عمر وکھرے دیساں وچ وکھری اے۔ امیر دیساں وچ زیادہ تے غریب دیساں وچ تھوڑی ہانگ کانگ وچ جنیا دی ایورج عمر۔ تے زاناں دی۔ اے سوازی لینڈ وچ ایہ۔ اے۔ اک فرانسیسی سوانی جین کالمنٹ نوں ورے دی عمر نال سب توں زیادہ عمر دی انسان منیا گیا اے۔

ڪراچي اردو ۽ ڪراچي انگريزي ۾ پاڪستان جو سڀ کان وڏو شهر ۽ صنعتي تجارتي تعليمي مواصلاتي و اقتصادي مرڪز آهي ڪراچيءَ جي رهواسيءَ کي ڪراچينيت سڏيو ويندو آهي ڪراچي دنيا جو ٻيون وڏو شهر آهي ڪراچي پاڪستان جي صوبي سنڌ جو گادي جو هنڌ آهي ڪراچي شهر وڏي سمنڊ جي ساحل تي سندو ٽڪور جي اتر اولهه ۾ قائم آهي پاڪستان جي سڀ کان وڏي بندرگاهه ۽ هوائي اڏو به ڪراچي ۾ قائم آهي ڪراچي ۱۹۴۷ع کان ۱۹۶۳ع تائين پاڪستان جو گاديءَ جو هنڌ به رهيو ڪراچي شهر نه رڳو سنڌ جو ڪاروباري مرڪز آهي پر خطي ۾ هڪ اهم بندر پڻ آهي

موجوده ڪراچي جي جڳهه تي واقع قديم ماهي گيرن جي بستين مان هڪ جو نال ڪولاچي جو ڳوٺ هيو انگريزن ان ويهين صدي ۾ هن شهر جي تعمير و ترقي جون بنيادون وڌيون ۽ ۱۹۴۷ء ۾ پاڪستان جي آزادي جي وقت ڪراچي کي نو آموز ملڪ جو گاديءَ جو هنڌ منتخب ڪيو ويو ان جي وجه سان شهر ۾ لکين مهاجر جو دخول ٿيو پاڪستان جي گاديءَ جو هنڌ ۽ بين الاقوامي بندرگاهه هئڻ جي وجهه سان شهر ۾ صنعتي سرگرميون پڻ شهرن کان پهريان شروع ٿي ويون ۱۹۴۷ء ۾ پاڪستان جي گاديءَ جو هنڌ اسلام آباد منتقلي جي باوجود ڪراچي جي آبادي ۽ معيشت ۾ ترقي جي رفتار گهٽ ناهي ٿي ۱۹۷۱ پوري پاڪستان مان ماڻهون روزگار جي تلاش ۾ ڪراچي ايندا آهن ۽ ان جي وجه سان هتي مختلف مذهبي نسلي ۽ لساني گروهه آباد آهن ڪراچي کي ان وجه سان مٺي پاڪستان ۱۹۷۱ ننڍو ۱۹۷۱ پاڪستان به چيو ويندو آهي ان گروهن جي باهمي ڪشيديگي جي وجه سان ۱۹۷۱ ۽ ۱۹۷۱ جي ڏهائين ۾ ڪراچي لساني فسادن تشدد ۽ دهشت گردِي جو شڪار رهيو بگڙندڙ حالتن کي سنڀالڻ جي لاءِ پاڪ فوج کي به ڪراچي ۾ مداخلت ڪرڻي پئي اڪويهين صدي ۾ تيز قومي معاشي ترقي سان گڏ و گڏ ڪراچي جي حالتن ۾ تمام تبديلي آئي آهي ڪراچي جي امن عامه جي صورتحال ڪافي بهتر ٿي آهي ۽ شهر ۾ مختلف شعبن ۾ ترقي جي رفتار ۾ تمام اضافو ٿيو آهي ڪراچي درياءَ سنڌ جي ڏهاني جي اترين حد تي واقع آهي شهر هڪ قدرتي بندرگاهه جي گرد وجود پايو ڪراچي ۱۹۷۱ ۱۹۷۱ اتر ۽ ۱۹۷۱ اوڀر تي واقع آهي

سندو ٽڪور اتي ٺهي ٿي جتي سنڌو درياءُ عربي سمنڊ ۾ ڇوڙ ڪري ٿو. هيءَ ٽڪور ۱۰۰ هزار چورس ميلن يعني ۱۰۰ هزار ۰۰۰ سو ۰۰۰ چورس ڪلوميٽرن جي ايراضيءَ تي پکڙيل آهي ۽ ان جو سمنڊ سان دنگ لڳ ڀڳ ۱۰۰۰ ميل ڊگهو آهي.

سموري ٽڪور تي ڪيتريون ننڍيون ننڍيون وسنديون آباد آهن پر ڪو به وڏو شهر آباد نه آهي ٽڪور کي ويجهي ۾ ويجهو شهر نٿو ۽ سنڌ جو وڏو ۾ وڏو شهر ڪراچي اولهه طرف آهي. سنڌ

جو ٻيون وڌي ۾ وڏو شهر حيدرآباد سنڌو ٽڪور کان ۱۱۱ ميلن جي فاصلي تي اتر ۾ واقع آهي.

سنڌو ٽڪور تي سراسري گرمي پد جُولاءِ جي مهيني ۾ ۱۱۱ کان ۱۱۱ درجا فاهانائيت جڏهن ته جنوريءَ ۾ ۱۱۱ کان ۱۱۱ درجا فاهانائيت رهندو آهي. ڪنهن عام سال ۾ ان ٽڪور تي ۱۱۱ کان ۱۱۱ انچ وسڪارو ٿيندو آهي.

هن وقت سنڌو درياءَ مان تازو پاڻ نه ملڻ ڪري سنڌو ٽڪور ماحولياتي دٻاءُ جو شڪار آهي. سنڌو ٽڪور جا تمر ٻيلا ۽ ان ۾ پلجندڙ سموري جنگلي جيوت توڙي آبي جيوت جيئدان جي جنگ هارائيندي نظر اچي رهيا آهن. سنڌو ٽڪور جا تمر ٻيلا جيڪي اڳي هيڪٽرن تي پکڙيل هئا سي هاڻي رڳو هيٿرن تائين محدود رهجي ويا آهن. ساڳيءَ ريت جهينگي ۽ ٻلي جو نسل پڻ خطري ۾ آهي ۽ ان ڪري نازڪ مرحلي مان گذري رهيو آهي جو سندن جياپو سمنڊ جي ڪاري پاڻيءَ ۽ سنڌو درياءَ جي مني پاڻيءَ جي ميلاپ تي دارومدار رکي ٿو.

توهان اهڙي صفحي جو ڳنڍڻو وٺي هتي پهتا آهيو جيڪو اڃا وجود نه ٿو رکي. اهڙو صفحو جوڙڻ لاءِ هيٺين باڪس ۾ ٿاڻيپ ڪرڻ شروع ڪريو. امدادي صفحو ڏسندا. جي توهان هتي غلطيءَ ۾ اچي ويا آهيو ته رڳو پنهنجي جهانگوءَ جو بٽن ڪلڪ ڪندا.

خبردار! توهان لاڳ ان ٿيل ناهيو. هن صفحي جي سوانح ۾ توهان جو آءٌ پي پتو درج ڪيو ويندو.

سنڌ جنهن جو صحيح اچار سنڌو آهي سو شروعاتي طرح انهيءَ نديءَ جو نالو آهي جيڪا الهندن ملڪن ۾ انڊس. جي نالي سان سڃاتي وڃي ٿي. اهو غلط اچار انهيءَ ڪري قائم رهيو جو اهو سڪندر اعظم جي ساٿين سندس ڪاهن جي تذڪرن ۾ ڪتب آندو هو ۽ اهو پوءِ عام استعمال ۾ اچي ويو. مشرقي اچارن ۾ اهڙي ڦيرگهير واقع ٿيندي رهندي آهي. حضرت عيسيٰ عليه السلام کان هڪ صدي پوءِ جوڙيل هڪ ڪتاب ۾ سنڌاس. نالو آيل آهي جيڪو اصل ۾ ڪجهه وڌيڪ قريب آهي. بعد ۾ سنڌ جو نالو انهي ملڪ تي پيو جنهن کي سنڌو نديءَ جو هيٺيون وهڪرو رجائي ٿو يعني اهو ملڪ انهن ڏاني ندين جي سنگم کان هيٺ تي آهي جن جي گڏيل نالي تي ۽ ان کان مٿي واري ملڪ کي پنجاب. سڏيو ويو جنهن منجهان اُهي وهيون ٿي. اها ڳالهه بلڪل مناسب آهي جو سنڌ جي سر زمين درياهه شاهه جي نالي پٺيان سڏجي جو ان کي سرجيو ٿي درياهه شاهه آهي. ان سموري ڏيهه کي جيڪو ڏيگهه ۾ سوين ميل ۽ ويڪر ۾ سو ميلن تائين آهي سنڌوءَ جي پاڻي ڪنو ڪنو ڪري آني تهه مٿان تهه رکي جوڙيو ۽ ٽانيڪو ڪيو آهي. جنهن پٺيءَ کي اڄ اسان جا پير لتاڙين ٿا سا اُها ساڳي پٺي آهي جنهن کي موهن جي دڙي وارا ۽ سندن وڏا لتاڙيندا هئا. يعني سنڌوءَ جو لوڙهي آندل ٿڌ جنهن کي گرميءَ پاڻيءَ ۽ ساوڪ جي تاثير سڌاري سنواري هڪ سنئين سڌي ميدان جي شڪل ۾ ماڻهيءَ جي چيڙن تائين ائين پٿاري ڇڏيو آهي جن ته ان جو ڪو ڇيهه ئي نه هجي فرق رڳو ايترو آهي ته جنهن ڌرتيءَ کان هو واقف هئا تنهن جو مٿاڇرو ڪي پنجاهه صديون اڳ اڇوڪي مٿاڇري کان ڪجهه ڦٽ هيٺ هو ۽ ان جو سمنڊ سان ميلاپ اڇوڪي هنڌ کان ڪافي اندر ٿي ٿيو باقي ان جي مٿاڇري جو مهانڊو ان جا هڪ يا ٻئي پاسي ان لکا لاهه اڇوڪي چٽي ۽ بلڪل واضع مهانڊي کان ٿي سگهي ٿو ته ڪجهه ڦريل هجن. پر اهو فرق به خالي

اڪين سان ڏسي نه سگهيو. سنڌ جي ان ميدان جي وڌيڪ باريڪ جانچ ڪبي پر پهريائين پر وارين سر زمين تي نظر ڦيرائي وٺون.

سنڌوءَ جي ويڪريءَ ماڻھيءَ جي ڪاٻي پاسي يعني اوڀر کان هندستان جو وسيع ريگستان ٿر آهي جنهن ۾ لاڳيتو ٽي سوء ميل سڄي سڄي آهي ۽ جيڪو هري هري چڙهندو وڃي ابو ٽڪريءَ ۽ اوالي ٽڪرن تي کڻي ٿو. جمڙائوءَ جي منڍ واريءَ ويڪرائي ڦاڪ جي ڏکڻ کان ويندي ڪڇ جي رن تائين ٻنهي علائقن جي وچ وارو ٽڪرائين واضح ۽ چٽو آهي جيئن سمنڊ جو ڪپر واريءَ جا دڙا ائين اوجھو نروار ٿين ٿا جيئن ڪنهن سڌي سنوئي ميدان ۾ چين جون قطارون پريان اتر ۾ واريءَ جون پتون ڪڇي ۾ گهڙي اچن ٿيون ۽ سنڌوءَ جي لٽ وارياسي علائقي ۾ ڪافي اندر تائين هلي وڃي ٿي اهڙيءَ طرح انهن ٻنهي ٽڪرن جي وچ ۾ جيڪي طبعي لحاظ کان مختلف ٽول منڍ وارا آهن اصل ويڇو گهڻي ڀاڱي ميسارجيو وڃي. ائين ڪري چئجي ته ٿلهي ليڪي ڪڇي کان ٿر جو ويڇو هن علائقي ۾ ڪجهه وڌيڪ اوڀر ڏانهن آهي. ڏاکڻي ۽ اترين ڀاڱي ۾ وارياسي جي سنڌي جو هيءَ فرق ڏکڻ اولهه جي چوماسي جي بل نهل ۽ گهاٽيءَ واڌيءَ جي ڪري ڦرندو گهرندو رهي ٿو. ساڄي يا الهندي پاسي کان اصل سنڌ جون حدون انهن ڪڪرائين ماڻھن جي چيڙي جي سنوٽ ۾ نظر اينديون جيڪي بلوچستان جي اندر ڦلهجي ويندڙ ٽاڪرو علائقي تائين هليون وڃن ٿيون. پرحقيقت ۾ ان مٿانهين پٽ سان هڪدم لڳولڳ زمين ٽڪرين تان وهي آيل لت منجهان ٺهيل آهي. اها سنڌوءَ جي لت کان بلڪل نرالي ٿئي ٿي. اهو ٿر جنهن کي مڪاني طرح ڪاڇو سڏيو وڃي ٿو ۽ گهڻي ڀاڱي سوڙهو آهي سو سليمان جبل ۽ بولان لڪ کان ڏکڻ طرف ويندڙ جبلن جي وچ ۾ ڊيگهه ۾ وڌندي ڪيترن هزارين چورس ميلن جو علائقو ٺاهي ٿو. ان جو جيڪو ڀاڱو سنڌوءَ واري ڪڇي کي ويجهي ۾ ويجهو آهي سو چيڪي مٽيءَ جهڙيءَ مٽيءَ جو تراڪڙو بيابان آهي جتي سبزو ۽ ساوڪ نه هئڻ جي برابر آهن. اهو بيابان هڪ قدرتي روڪ آهي اهڙي ئي اڏول جهڙا اهي جبل جيڪي ان طرف جون ٻيون حدون ٺاهين ٿا. ان بيابان جي ڪري ئي ڪڇيءَ جو هيءَ علائقو گهڻو ڪري سياسي طرح ڏکڻ اوڀر وارين ايراضين جي بدران اتر وارين ايراضين سان لاڳاپيل سمجهيو رهيو آهي. سنڌ جي ڪڇي جي اولهه ۾ جيڪو جابلو ٽڪرو آهي سو بيهڪ ۾ اوڀر واري ريگستاني ٽڪري سان عجيب مشابهت رکي ٿو. پر ابتيءَ ترتيب سان يعني اترين ڀاڱو ڪڇيءَ جي چيڙي کان ويندي منڇر تائين بظاهر ان پڳل ڪوٽ ٺاهي ٿو جڏهن ته منڇر کان ڏکڻ طرف ڌار ڌار ٽاڪرو چير نظر ايندا جن جي وچ ۾ سئين پٽ جون ايراضيون آهن ۽ سمورو ٿر ڏکڻ ڏانهن هلندي هوريان هوريان ويڪر ۾ وڌندو ۽ اُچارئيءَ ۾ گهٽيو وڃي ٿو ۽ اولهه پاسي ڪا ظاهري حد ٺاهيندو نظر نٿو اچي. انهيءَ پاسي وڌندي حب ندي ۽ ڪي ننڍيون ٽڪريون اُڪري اسين لس جي ميدان ۾ پهچون ٿا جيڪو سمنڊ جي ڪپر کان سانڪو ميل اتر طرف هليو وڃي ٿو ۽ جنهن جي وڌ ۾ وڌ ويڪر انهيءَ مفاصلي جي اڌ جيتري ٿيندي. اهو ميدان پورالي نديءَ ۽ ڪن ننڍين نين جي آندل لت منجهان جڙيو آهي ۽ مٽي جانيل ڪڇيءَ جي ميدان وانگر جنهن سان اهو گهڻي مشابهت رکي ٿو ڪڏهن ڪڏهن سياسي طرح سنڌ سان لاڳاپيل پر گهڻو ڪري ان کان ڌار رهيو آهي. هيءَ انهن علائقن جو مختصر بيان آهي جن جون ڪڏهن ننڍيون ڪڏهن وڏيون ايراضيون ان سر زمين سان شامل رهيو آهن جنهن کي سياسي طور سنڌ جي نالي سان ياد ڪيو وڃي ٿو. ائين چئي سگهجي ٿو ته طبعي لحاظ کان سنڌ جي اوڀر وارا وارياسا پٽ راجپوتانا جو ۽ اولهه وارا ننڍا ٽڪر بلوچستان جو حصو آهن. تحقيق الهندي ڪوهستان يعني ڪاڇي جا ۽ اڀرندي ريگستان يعني ٿر جا رهواسي سنڌ ڏي هلن جي ڳالهه ڪندا

آهن ۱۱ هنن وټ سندت جي معني اها ئي اصل واري آهي يعني اها سر زمين جنهن کي سندو نديءَ ٺاهيو ۽ سدا تاتيو آهي ۱۱ اڄ جيڪو پرڳڻو ان نالي سان اسان جي سامهون آهي تنهن جي بيهڪ ۱۱ ڊگريون ۱۱ منٽ ۽ ۱۱ ڊگريون ۱۱ منٽ اتر ويڪرائي ڦاڪ ۽ ۱۱ ڊگريون ۱۱ منٽ ۽ ۱۱ ڊگريون ۱۱ منٽ اوڀر ڊگهائي ڦاڪ جي وچ ۾ آهي ۱۱ شروع شروع ۾ جيڪي انگريز سند ۾ آيا هئا تن کي ان کي ۱۱ ننڍو مصر ۱۱ سڏيو هو ۱۱ جيتوڻيڪ هان اسان کي ان تشبيهه تي مٿيان لڳي سگهي ٿي ۱۱ ڇو ته سند تهذيب کي مصر کان عمر ۾ ايترو ننڍو سمجهيو ٿي ويو تڏهن به نيٺ ۽ سنڌوءَ جي هيٺانهين ماڻھن جي وچ ۾ حيرت جهڙي مشابهت آهي ۱۱ ٻنهي ۾ ساڳيا ئي ٿي پوو وڇوٽ ٽڪرا ٻُٺ ٽڪر ڪڇو ۽ وارياسو ساڳيءَ ترتيب ۾ ساڄي کان کاٻي ڏسڻ ۾ اچن ٿا ۱۱ ٻنهي ۾ وچ واريءَ ماڻھي جي زرخيزيءَ جو دارومدار برسات تي نه پر سالياني ٻوڏ تي آهي ۱۱ آبهوا ۽ زمين جي خيال کان ٻنهي ملڪن اندر نباتات ۽ حيوانات جي جيتري هڪجهڙائي آهي ۱۱ تيترو فرق ناهي ۱۱ ڪو سند واسي موٽر رستي سوئيز کان قاهري ۽ اتان نيٺ ڊيلٽا جو ڪجهه ڀاڱو لتاڙي لبيا جي ريگستان اندر ويندو ته کيس منزل بمنزل ايتري مشابهت ڏسڻ ۾ ايندي جو هو سمجهندو ته ريل تي ڪراچيءَ کان حيدرآباد رستي مارواڙ پيو وڃان ۱۱ البت کيس نيٺ ڊيلٽا کان مٿي وارو تر سندو ماڻھيءَ جي ڀيٽ ۾ ڪجهه سوڙهو لڳندو ۱۱ ۽ حقيقت به اها ئي آهي ۱۱ حيدرآباد جي ويڪرائي ڦاڪ کان مٿي ٽن سون ميلن تائين درياھ سان گوني ڪنڊ ٺاهيندي ڪيتريون به ماڻھون ڪيون ته ڪٿي به سندو ماڻھيءَ جي ويڪر سٺ ميلن کان گهٽ نه ملندي ۱۱

اباسين سبلاڊ د ڪونڙ ولايت د ويڀور ولسوالۍ په يوه روشن فکړه پښتنه کورنۍ کې له نن نه ۲۵ کاله مخکې دې نړۍ ته سترگې پرانيستي ۱۱ کله چې افغانان جگړو وځپل او دې ته يې اړ کړل خو د سر پنا لپاره له هيواده بهر لاړ شي د سبلاڊ پلار هم دې ته اړ شو چې گاونډي هېواد پاکستان ته کډه وکړي ۱۱ د ورکټوب خاپوړې يې يې هلته وکړې او له هغې وروسته يې پلار د يو ښه را تلونکي د جوړولو په خاطر په يو ښونځي کې ورته داخله واخيسته ۱۱ کله چې د ښونځي له لومړي پړاو ووت يعنې د منځنۍ ښونځۍ يې پيل شو ورسره يې په ښونځي کې د معارف پېژندې ستاينې او داسې نورې ترانې نعتونه او د نورو شاعرانو شعرونه به يې د سپيچ په سر ويلې ۱۱ کله نا کله به يې د سپيچ نطاقي هم کوله چې د ښې کارکردگې له امله يې ښوونکوي د يو ټکړه او با استعداد شاگر په سترگو ورته کتل ۱۱ د ورځو په تېرېدو سره اباسين سبلاڊ په د ترانې په گروپ کې لا پرمختگ وکړ د ترانې سرېم او له هغې وروسته د ټول سپيچ کنټرولونکي او جوړونکي شو ۱۱ له هغه وخته يې دې شعر له لوستلو سره ډېره مينه پېدا شوه د ډېرو ښاغلو شاعرانو شعرونه به يې لوستل او خوند به يې ترې اخيسته ۱۱ په همدې ترتيب يې ښونځۍ تر دولسم ټولگي پورې ورساوه او د فراغت سند يې تر لاسه کړ ۱۱ کله چې بېرته خپل گران هېواد افغانستان ته را ستانه شول د پخوا په څېر يې له شعر او شاعرې سره مينه وه د سندرو اورېدلو ته به يې هم ډېر وخت ورکاوه ۱۱ د وخت په تېرېدو سره يې په رسنيو کې کار پيل کړ ۱۱ د نورو کارنو ترڅنگ يې ځينې تفريحي خپرونې او ورسره يې د شعرونو په ديکلوমে کولو کې هم ونډه اخيسته ۱۱ د شعر په ډېکلوমে کولو کې ډېره ښه وړتيا لري خدای ج ورته د ښې څېرې سره ښکلې خواني او ښکلې اواز هم ورکړی چې د اواز او ليدلو مينه والو يې خورا زيات دي ۱۱ له همدې ځايه وو چې د شعر او شاعرې ډگر ته يې را ودانگل ډېرې شعرونه او غزلې يې وليکلې خو په وينا يې زړه يې پرې اوبه نه دې څښلې څو يې د کتاب چاپلو لپاره انتخاب کړي ۱۱ خو اراده لري چې په راتلونکي کې به ضرور چاپ شوي اثار ولري

یوازې دومره وخت پاتې چې خپل شعرونه د شعر په نگر کې وتلي او تل شاعرانو او استادانو ته وښايي. د هغوی د خوښې مطابق به انتخاب کوي. لوستونکو او مینه والو ته به یې وړاندې کوي. د تلویزیون په پرده ډېر ځله د شعر په دیکلومه کولو او نورو تفریحي خپرونو په وړاندې کولو سره لیدل شوی. له اکې کارې سره یې ځانگړې مینه وه چې دې مینې او علاقې تر دې را ورساوه چې باید په راتلونکې کې په فلمونو او ډرامو کې هم کار پیل کړي او فعاله ونډه پکې واخلي. له فلمي ستورو او د هغوی له حرکتونو سره یې زړه پورې توب خورا زیات وو. همېشه به یې هڅه کوله له ځانه سره داسې اکونه وکړي خو په دې مطمین شي چې کولای شي په فلمونو او ډرامو کې هم کار وکړي. لیدونکو او ننداره کونکو ته ځان د یو تکړه اکر په بڼه رو وپېژني نه یوازې فلمونو او سریالونو سره مینه یې وه ورسره د روانو حالاتو انځورونو هم دې ته و ځاوه چې بالاخره د فلمي حرکاتو په لوبولو سره هېوادوالو ته د وخت انځورونه روښانه کړي او د خلاصې لارې چارې یې ورته په گوته کړي. سېلاب له دې وروسته په پېښور کې د په دوه ډرامو کې کار وکړ. دا چې د کار کولو او شوبینګ پایلې یې تر ډېره ورته مثبتې وې. د لیدونکو لخوا ورته د ستاینې صحنه څرگنده شوه. ښه به جورت سره یې وویل چې زه به نور د فلم په جوړولو کې هېڅ ځنډ نه کوم. د ملاله او سوره په نامه یې په دوه تلویزیوني سریالونو کې کار کړی. په لیدو یې په مینه والو کې خورا زیات والې را غلې. له دې وروسته یې د ښه کار په پایله دا ورته څرگنده شوه چې اوس کولای شي په هر ډول فلم کې هره صحنه چې ورک ول کېږي په بریالیتوب سره یې تر سره کړي. نه یوازې دا چې په سمه توګه به یې ترسره کړې وي. ورسره به د مینه والو لخوا ډېر وستایل شي. اباسین سېلاب وايي تر اوسه د افغانستان د سینمائي فلمونو لپاره هېڅ کار نه دی شوې. سېلاب هیله لري خو په را تلونکي کې د خپل هېواد سینما ته هم پام وکړي. خو د نور هېوادونو په شان زمونږ د فلم هنر هم وده وکړي. اباسین سېلاب چې غواړي یو تکړه او مشهور فلمي ستوری شي. د تلویزیوني سریالونو سره زیاته علاقه لري چې پکې ولوبېږي. په سینمائي فلمونو کې لوبېدل خو ورته د خوب ریښتیا کېدل ښکاري او هڅه کوي. خو په هر قېمت چې وي په سینمائي فلم کې د یو غوره اکر په بڼه کار وکړي. په را تلونکي نژدې وخت کې به په دې وتوانېږي چې د افغانستان لپاره هم سینمائي فلمونه جوړ کړي. سېلاب په دې هڅه کې دی چې څنګه وکولای شي د افغانستان سینما ته وده ور کړي. او په را تلونکي کې په افغانستان کې د ښه سینمائي فلمونو ننداره کول پیل او ډېر مینه والو را پیدا کړي. د نومړي د خوښې فلموي ستوري په هندي فلمونو کې شارو خان او په پښتو فلمونو کې جهانگیر خان په گوته کوي. د هغوی ټول اکونه ورته په زړه پورې دي. کله یې چې نوی فلم را شي د دوی په خاطر یې ضرور گوري. خوند او پند ترې اخلي. او کولای شي په ډېر کم وخت حتی په یوځل لیدو هم د دوی تقلید له ځانه سره وکړي. خو اباسین سېلاب وايي. دا یې یو لوی ارمان دی چې په فلمي نړۍ کې د ستوري په شان وځلېږي او مینه وال یې د اوس په پرتله لا زیات شي. ورسره د تمثیل په بارک کې هم ډېره خوشبینې ښيي او وايي. که وشول په را تلونکي وخت کې به د خپل تمثیل کولو ته لا ډېر وخت وکړي. سېلاب اوس په شمشاد تلویزیون کې ځینې تفرحي خپرونې په مخ وړي چې زیاته برخه یې په کې د تمثیل کول دي. او دی هم له تمثیل کولو سره ډېره مینه لري. د داسې تمثیل کولو وړتیا لري چې ډېرې تمثیل کونکي او د د تمثیل مینه وال به یې ځای و نه نیسي. په اوس وختو کې یې ډېر وخت تمثیل ته ورکړی. نه یوازې تمثیل او فلم جوړولو سره مینه او علاقه لري ورسره د ګڼ شمېر شاعرانو ښکلي نظمونه غزلې او شعرونه هم ډېکلمه

کوي چې په دې سره يې لا د اواز مينه والو په څو برابره زيات شوي تل هڅه کوي داسې انتخاب وکړي چې له احساس ډگ پيغام ولري تر ډېره يې خلک خوښ کړي لومړۍ پرې ده او بيا د اورېدونکو او مينه والو زړه پرې اوبه وڅښي د شعر په ټوله مانا ترڅ او ډيزاين غور کوي ښه په شوق يې له ځانه سره په څو څو ځله تکراروي کله چې په دې وپوهېږي چې اوس يې اورېدونکي د زړه له تله خوښوي يو ډول اثر پرې کولای شي مخکې له دې چې انتخاب يې کړي له هغه شاعرانو ملگرو سره پرې مشورې کوي چې په شعر او شعاري ډېر ښه پوهېږي د هغوی په انتخاب او بيا يې د ويلو ترڅ په خپله روته برابروي په داسې انداز يې وايي لکه څرنگه چې د شعر له لوستلو سره ښايي ډېر زيات شعرونه يې دېکومه کړي چې اختر په نامه دېکومه کړی شوی شعر يې ډېر زړه جزونکی او د دې د ښې وړتيا ثابونکی دی د دې شعر دېکومې په مينه والو او اورېدونکو څه بيل شان اغېز وکړ ډېرېو خلکو د يو رېښتني صحنې ليدل انځورول او خورا مينه يې ورسره پېده کړه دېته ورته ډېر نور شعرونه يې هم په ډېر لوړ او مناسب انداز سره دېکومه کړي چې د هر يو خوند يې د يو بل په پرتله زيات دی د خلکو په زړونو کې يې ځای نيولی او د بيا ځل اورېدو لېوالتيا يې ښي همدا دی چې ډېری شاعران د افغانستان جنگ له اباسين نه مشر گني او بيا وايي چې دی په ښه طريقه کولای شي د تېرو بډامنو وختونو انځورونه مينه والو ته په شه شان سره وړاندې کړي دا ورته وښايي چې دغې ناخوالو افغانان څنگه کړولي ورسره دا هم ورته ښايي چې څنگه کولای شو دې جنگ جگړو ته د پای ټکی کېږدو او سوله را ولي لکه مخکې چې مو يادونه وکړه اباسين سېلاب هم فلمي ستوری دی ورسره يو تکړه سندرغاړی هم دی د سندرو ويلو پوره وړتيا لري خو دا چې تر اوسه يې ډېرې کمې سندرې ويلي علت يې د وخت نشتوالو ښي دا چې په رسنيو کې هم کار کوي ورسره شاعر او دېکومه کونکی هم دی نه شي کولای په يو وخت کې ټول کارونه سرته ورسوي که څه هم محلوښت به يې ورته جوړ کړی وي خو وايي چې د رسمي چارو د زياتېدو له امله د سندرو ويلو ته لاس رسى نه شي کولای ځوان شاعر طاهر شرر صابى يو ښکلې غزل يې په خپل خوږ اواز او د موسيقۍ په ساز او سرور سره پوښلې اورېدونکو ته وړاندې کړه د سندرو په هنر کې همدا سندره وه چې سېلاب يې په يو ستر شهرت ونازوه دا غزل چې شرر صيب په کوم انداز ليکلی او څه انځور يې پکې نغښتې سېلاب بيا اورېدونکو ته داسې روښان کړی چې په هماغه انداز چې شاعر به غوښتل زمزمه کړی چې مطلقه يې داسې ده ځواني دې رانه وخوړه لونگه ځوانيمرگه غنم غونډې ربېې مې ړنگه بنگه ځوانيمرکه کله چې خلکو دا سندره واورېده په زړه کې يې د اباسين سېلاب د دې هنر د پرمختگ لپاره هېلې زياتې شوې داسې را تونکی يې ورته انتخاباوه چې نوموړی به په ډېرو سندرغاړو کې د غوره سندرغاړي لقب خپل کړي شاعران او هنر مندان يې د دې لومړي قدم په اخيستو ډاډ ورکوي که دی لا د خپل دې هنر ته وخت ورکړي بې له شکه چې هنر به يې وده کوي پرمختگ به کوي او خپلو اهدافو ته به ډېر ژر ورسېږي هڅه خوب چې بې د دې هنر په اړه ليدلى وي تر ډېره به يې تعبير ته ورنژدې شي حتی پوره به شي اباسين سېلاب ۲۵ کاله عمر لري اوس لا نوی ځوان دی واده يې نه دی کړی خو بيا هم په خپل هنر کې د پرمختگ لپاره يې پلار او وروڼه ډاډگېر نه ورکوي او تشويقوي يې

نه ژرؤز مى للى تى مى زنى لك نېسىل نه نه نى ژى بايرى مى ته بى ته بايرى مى نه مگه ك بايرى مى ته نه هرى كه ت بايرى مى نه ده بى يات نه نه ت بايرى مى قاتارلىق كوږ مهنه لى لك مه ده نى يه ت بايرى مى بولؤش سؤپى تى بى لهن نه ك قه دى مى ي نى جتى مانى ي

مەدەنىيەت ھادىسىسى ھېسابلىنىدۇ. ئۇ دۇنيادا مىلادى قۇربان ھېيت چاغان قاتارىدا سانىلىدىغان تۆت چوڭ بايرامنىڭ بىرىدۇر.

نەۋرۇز بايرىمىنىڭ ئىران ۋە تۇران دىيارلىرىدا يېڭى يىل بايرىمى سۈپىتىدە ئۆتكۈزۈلۈۋاتقىنىغا ۴۰۰۰ يىلدىن ئاشقان بولۇپ بۇ بايرامنى ئۆتكۈزىدىغان مىللەتلەرنىڭ نوپۇسى ھازىر ۴۰۰ مىليوندىن ئاشىدۇ. نورۇز بايرىمى ئۆتكۈزىدىغان مىللەتلەردە شەكىللەنگەن نورۇز مەدەنىيىتى ئاشۇ مىللەتلەرنىڭ ماددىي مەدەنىيلىك بىلەن مەنىۋى مەدەنىيلىكىنىڭ تەرەققىياتىغا تۈرتكە بولۇپ كەلمەكتە.

ئېلىمىزدە قەدىمىي ۋە ئەنئەنىۋى مىللىي بايراملارنىڭ بىرى بولغان نورۇز بايرىمىنى ئۆتكۈزۈش ئۇيغۇر قازاق قىرغىز ئۆزبېك تاتار تاجىك قاتارلىق قەدىمىي مىللەتلەرگە ئورتاق تۇر.

ئەجدادلىرىمىز قۇياش ئېتىقادچىلىقى دەۋرىدە قۇياش ھارۋىدا ئولتۇرغان ئىلاھ بىزگە كۆرۈنىدىغان ھارۋىنىڭ چاقى ئىلاھ كۈندۈزى ئاسماندا مېڭىپ يەرنى يورۇتسا كېچىسى يەرنىڭ تېگى بىلەن يەرنىڭ يەنە بىر چېتىگە ئۆتىدۇ. ئۇ يەر تېگىدىن ئۆتكۈچە جىن ئالۋاستىلار بىلەن ئېلىشىپ جەڭ قىلىدۇ. دېگەن ئەپسانىگە ئىشەنگەن ۋە كېچىسى گۈلخان يېقىپ قۇياشنىڭ كۆتۈرۈلۈشىنى تىلەپ گۈلخاننى دائىرە قىلىپ ئۇسسۇل ئويناپ ئىبادەت قىلغان كېيىن ئىبادەت ۋاقتىنى تەدرىجىي قىسقارتىپ ئاينىڭ كۈنى يەنى كېچە بىلەن كۈندۈز تەڭلىشىدىغان كۈنگە توغرىلىغان شۇنىڭ بىلەن ئەنئەنىۋى نورۇز بايرىمى شەكىللەنگەن.

نەۋرۇز يېڭى يىل بايرىمىدۇر. ئەجدادلىرىمىز نورۇزنى قۇتلۇق كۈن دەپ بىلىپ زور تەنتەنە بىلەن ئۆتكۈزۈشكە ئادەتلەنگەن. نورۇزنىڭ كىرىش ۋاقتى شەمسىيە كالىندارى بويىچە يىل ئاخىرلىشىپ يېڭى يىل كىرگەن كۈنگە مىلادى كالىندارى بويىچە ئاينىڭ كۈنى يەنى كۈن بىلەن تۈن تەڭلەشكەن كۈنگە توغرا كېلىدۇ. شۇڭا ئەجدادلىرىمىز بۇ كۈننى يىل بېشى قىلىپ تاللاپ ئۇنىڭغا نورۇز يېڭى كۈن يىل يېڭىلانغان كۈن دەپ ئات قويغان.

نەۋرۇز ئەنئەنە بايرىمىدۇر. كىشىلەر باھار پەسلىگە ئۇلىشىپ ئوۋغا چىقىش مال ۋارانلىرىنى كۆكلەمگە كۆچۈرۈش تېرىقچىلىققا كىرىشىشنى ئاۋۋال ئىش ئوقىتىشقا ئوڭۇشلۇق بەرىكەت تۇرمۇشىغا ئاسايىشلىق بەخت تىلەپ بۇ بايرامنى تەنتەنىلىك ئۆتكۈزۈشكە ئادەتلەنگەن.

نەۋرۇز تەبىئەت ۋە گۈزەللىك بايرىمىدۇر. بۇ تەبىئەت قىشلىق ئۇيقۇسىدىن ئويغىتىپ جانلىقلىققا باشلىغان ئەگىز سۈيى ئېقىپ تاغ ئېدىرلار دەل دەرەخلەر كۆكرىشكە باشلىغان كىشىلەرگە يېڭى ھاياتلىق ئۈمىدى بەخش ئېتىلىگەن مەزگىلدۇر. شۇڭا نورۇز بايرىمى ئۆتكۈزىدىغان مىللەتلەردە تەبىئەتتىن زوقلىنىش تەبىئەتنى سۆيۈش تەبىئەتنى گۈزەللەشتۈرۈش ئۈچۈن ئەتىيازلىق كۆچەت تىكىپ ئورمان بىنا قىلىش ئادىتى شەكىللەنگەن.

نەۋرۇز ئەمگەك بايرىمىدۇر. نورۇزدا ئاۋام سەپەرۋەر قىلىنىپ ئېتىز ئېرىقلار باغلار يوللار ھويلا ئاراملار تۈزەشتۈرۈلىدۇ ئەتىيازلىق تېرىلغۇغا تۇتۇش

قىلىنىپ ئىشلەپچىقىرىش ئەمگىكى ئەۋجىگە چىقىدۇ.

نەۋرۇز تەنھەرىكەت بايرىمىدۇر. نورۇز كۈنى كەڭرى مەيدانلاردا پەلۋانلار چېلىشىشقا چۈشۈپ ئۆزلىرىنىڭ باتۇرلۇقى ۋە مەردلىكىنى سىنىسا دالىلاردا چەۋەندازلار بەيگە ئوغلاق تارتىشىشقا چۈشۈپ ئۇچقۇر ئاتلىرىنى كۆز كۆز قىلىشىدۇ دارۋازلار مۇئەللىققە تارتىلغان دارغا چىقىپ ماھارەت كۆرسەتسە باقمىچىلار ياكى يۇرت كاتتىلىرى قوچقار خوراز ۋە كەكلىك سوقۇشتۇرۇش نىت تالاشتۇرۇش قاتارلىق جاندارلار ئويۇنلىرىنى ئۇيۇشتۇرۇپ ئاۋامنىڭ كۆڭلىنى ئاچىدۇ.

نورۇز ئەدەبىيات سەنئەت بايرىمىدۇر. نورۇز كۈنى يەتتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە بولغانلارنىڭ ھەممىسى بايراملىق كىيىملىرىنى كىيىشىپ يۇرت مەھەللە بويىچە قوزغىلىپ مەنزىرىلىك جايلاردا نورۇزغا ئاتاپ تەييارلىغان ھەرخىل ئويۇنلارنى ئوينىدۇ. شائىرلار نورۇزنامىلەرنى ئوقۇشۇپ مۇتالىئە قىلىشىدۇ. ئەلنەغمىچىلەر ئون ئىككى مۇقام كويلىرى خەلق ناخشىلىرىنى ياڭرىتىپ سەھرا دالىنى بايرام خۇشاللىقىغا چۆمدۈرىدۇ. بۇنداق چاغلاردا ئۇسسۇل ئوينىيالايدىغانلىكى ئادەم بەس بەستە ئۇسسۇلغا چۈشۈپ سورۇننىڭ كەيپىياتىنى ئەۋجىگە كۆتۈرىدۇ.

بۈگۈنكى كۈندە نورۇز نامان ئېسەنلىكىنى سالامەتلىكىنى مەمۇرچىلىق ئاسايىشلىقنى ئىناقلىق ئۆملۈكنى تەشەببۇس قىلىدىغان ماھىر چەۋەندازلارنى ئىلھامى قايناپ تۇرىدىغان شائىر قوشاقچىلارنى تاللايدىغان باھالايدىغان ناخشا مۇزىكا ئۇسسۇل ۋە قىزىقچىلىقلار بىلەن كۆڭۈل ئاچىدىغان يېڭىلىقلارنى كۆرەك قىلىدىغان مۇقىملىقنى قوغداپ ۋە تەنپەرۋەرلىكىنى ئۇرغىتىدىغان كىشىلەرنى ئىلىم مەرىپەتكە ئۈندەپ ئىناق جەمئىيەت بەرپا قىلىشقا يېتەكلەيدىغان يىل بېشىدا خۇشاللىق بىلەن كۈچ ئىلھام توپلاپ ئىشقا پۇختا ئاتلىنىدىغان خاسىيەتلىك كۈن بولۇپ قالدى.

ئەنئەنىلەردىن قارىغاندا بۇ بايرامنىڭ ۋاقتى ئىككى ھەپتە يەنى كۈن قىلىپ بەلگىلەنگەن. ھازىر كۆپرەك رايونلاردا ئۈچ كۈن ھېسابىدا ئۆتكۈزۈلۈۋاتىدۇ.

نەسىردىنلا ياۋروپا ئالىملىرى تەرىپىدىن يىپەك يولى دەپ ئاتىلىشقا باشلىغان. ھازىر شۇنداق دەپ ئاتىلىش ئادەتكە ئايلانغان قەدىمكى چاغدا ئاسىيا بىلەن ياۋروپا ئارىسىدىكى قۇرۇقلۇق قاتناش يولى ناھايىتى ئۇزۇن تارىخقا ئىگە. مانا شۇ يول توغرىسىدا قەدىمكى چاغدىلا جۇڭگو تارىخچىلىرى ۋە يۇنان روما ئالىملىرى مەلۇمات بەرگەن.

سىماچىيەن مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇن تۇغۇلغان تارىخى خاتىرىلەر ناملىق ئەسىرىنىڭ پەرغانە ھەققىدە قىسسە ۋە سەنگو مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى تۇغۇلۇپ ۱۱۱۱ يىلى ئۆلگەن خەن سۇلالىسى يىلنامىسى غەربىي رايون ھەققىدە قىسسە بابلىرىنى يازغاندا مىلادىدىن ئىككى ئەسىر بۇرۇن غەربىي رايونغا ئىككى قېتىم كېلىپ كەتكەن مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بىر قېتىم مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇن بىر قېتىم مەشھۇر سەيياھ ۋە دىپلومات جاڭ چيەننىڭ خەن سۇلالىسىنىڭ مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن پادىشاھى خەن ۋۇدېغا مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇنقى چاغدىن مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇنقى چاغىچە پادىشاھ بولغان غەربىي رايوندىكى دۆلەتلەرنىڭ ئەھۋالى

ھەققىدە بەرگەن مەلۇماتىدىن پايدىلانغان ۋە جۇڭگونىڭ ئەنە شۇ قەدىمكى تارىخى يىلنامىلىرىغا ئاساسلانغاندا دۇنيانىڭ شەرقىدىن غەربىگە بارىدىغان خەلقئارا قۇرۇقلۇق قاتناش يولى جەنۇبىي ۋە شىمالىي يول دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ ۋە قەدىمكى چاغدا شەرقى ئاسىيادىكى ئەڭ چوڭ دۆلەتلەرنىڭ بىرى بولغان جۇڭگونىڭ پايتەختى چاڭئەن ۋە ھازىرقى شىئەن ۋە غەربتىكى روما ئىمپېرىيىسىگە بارىدىغان يول گەنسۇدىكى خېشى كارىدۇرى ئارقىلىق داشاتنا ۋە دۇڭخۇاڭغا ئېلىپ كېلىدۇ ۋە داشاتنادىن غەربكە قاراپ ماڭغاندا يول ئىككى ئاچىغا بۆلۈنىدۇ ۋە ئاچا يولىنىڭ بىرى داشاتنانىڭ غەربىي شىمالىدىكى لولان ئارقىلىق لوپنورغا ئۆتۈپ قارا قۇرۇم تىزمىلىرىنى بويلاپ خوتەنگە بارىدۇ ۋە خوتەندىن چىقىپ غەربىي شىمالغا قاراپ ماڭغاندا ياركىندەك بارىدۇ ۋە ئاندىن كېيىن پامىر تاغلىرىدىن ئېشىپ ئافغانىستاندىكى بەدەخشان ئارقىلىق نامۇ ۋادىسىغا بارىدۇ ۋە يەردىن غەربكە قاراپ ماڭغاندا ئىران ئىراق ئارقىلىق يۇنانىستانغا بارغىلى بولىدۇ ۋە مانا شۇ يول جەنۇبىي يول دەپ ئاتىلىدۇ ۋە

داشاتنادىن غەربكە قاراپ ماڭغاندا ئىككى ئاچىغا بۆلۈنگەن يولىنىڭ يەنە بىرى لولاننىڭ شىمالىدىن ئۆتۈپ قۇمۇلغا ئېلىپ بارىدۇ ۋە ئاندىن كېيىن قۇمۇلدىن تۇرپانغا ئۆتۈپ تەڭرى تاغلىرىنىڭ جەنۇبىي تىزمىسىنى بويلاپ غەربكە ماڭغاندا قارا شەھەر كۇچار ئاقسۇ ئارقىلىق قەشقەرگە بارىدۇ ۋە قەشقەردىن چىقىپ غەربكە ماڭغاندا پامىر تاغلىرىدىن ئېشىپ بەرغانە سوغدى خارەزمى ۋە ھازىرقى سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى ئۆزبېكىستان ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيىتىدە ئارقىلىق ئالانلار مەملىكىتىگە كاسپى دېڭىزىنىڭ غەربىي شىمالىدا بارىدۇ ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن جەنۇبقا قاراپ مېڭىپ ئىرانغا ئۆتۈپ غەربكە بۇرۇلۇپ ماڭغاندا مىسۇپوتامىيە ئىراقتىكى دىجل ۋە فىرات ۋادىسى ئارقىلىق يۇنانىستانغا بارىدۇ ۋە بۇ يول شىمالىي يول دەپ ئاتىلىدۇ ۋە مانا شۇ يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان يوللارنىڭ ئاساسى تۈگۈنلىرى ھونلار دەۋرىدىن تارتىپ مىلادىدىن بىرنەچچە ئەسىر بۇرۇن ئۇيغۇرلار ۋە ئۇلارنىڭ قېرىنداشلىرى ياشايدىغان رايونلاردا تارىم ئويمانلىقى ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا غەربىي ئاسىيادا ئىدى ۋە ئوچۇقراق ئېيتقاندا ئاسىيانىڭ شەرقىدىكى دۆلەتلەر ۋە چاۋشيەن جۇڭگو بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتلەرنى ئىقتىسادى مەدىنىي سىياسىي ئالاقىلارنى باغلايدىغان خەلقئارا سودا يولىغا ھونلار تۈركلەر ئۇيغۇرلار ھۆكۈمران بولۇپ كەلگەن ۋە خەلقئارا سودا يولىنىڭ ھۆكۈمرانلىقىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن جۇڭگو بىلەن ھونلار ئارىسىدا تۈركلەر بىلەن ئىران ئارىسىدا ئۇيغۇرلار بىلەن تىبەت خانلىقى ئارىسىدا ئۇرۇشلار يۈز بەرگەن ۋە

چۈنكى ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى قاتناش يولىغا قابىسى دۆلەت ھۆكۈمران بولسا شۇ دۆلەت خەلقئارا سودىدىن نۇرغۇن پايدىنى قولغا كىرگۈزگەندىن تاشقىرى سىياسى جەھەتتىن مۇئەزرىتىنىڭ تەسىرىنى ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپاغا ئۆتكۈزۈشتە شۇ خەلقئارا يول ئارقىلىق ئۆز مەقسىتىگە يېتەتتى ۋە يۇنان يازغۇچىلىرى ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى خەلقئارا قۇرۇقلۇق يولى توغرىسىدا مەلۇمات بېرىشكە ئەھمىيەت بەرگەن ۋە شۇ خەلقئارا يول ئارقىلىق ئەڭ قەدىمكى چاغدىن باشلاپ خوتەننىڭ يىپەك ماللىرى مىلادىدىن ئەسىر بۇرۇن ئىچكى ئۆلكىلەردىن چىقىدىغان يىپەك ماللار مىلادىدىن بىر ئەسىر بۇرۇن يۇنانىستانغا روماغا ئېلىپ بېرىلاتتى ۋە رومالىقلار بارغانسېرى يىپەك ماللارنى ئومۇميۈزلۈك ئىشلىتىدىغان بولدى ۋە شۇ سەۋەبتىن مىلادىنىڭ بىرىنچى ئەسىرىدە ياشىغان يۇنانلىق چوڭ سودىگەر مائىستىڭ ئوتتۇرا

ئاسىيالىقلاردىن ياللاپ ئالغان سودا گۇماشتىلىرى خەلقئارا سودا يولىنى تەكشۈرۈپ چىققان

يۇنان يازغۇچىسى مارتىيۇس مىلادىنىڭ بىرىنچى ئەسىرىدە ياشىغان يازغان ئەسىرىدە مائىس ئىگىلىگەن ماتېرىيالدىن پايدىلىنىپ ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى خەلقئارا سودا يولىنى تونۇشتۇرغان يۇناننىڭ مەشھۇر جۇغراپىيە ئالىمى كىلاۋدى پىتولى مىلادىنىڭ ئەسىرىدە ياشىغان ماريىنوس بەرگەن مەلۇماتقا ئاساسلىنىپ ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى خەلقئارا سودا يولىنى تۈۋەندىكىچە كۆرسەتكەندىكى پىتولىنىڭ كۆرسىتىشىچە بۇ يول ئوتتۇرا دېڭىزنىڭ شەرقىي قىرغىقىدىن باشلىنىپ سۈرىيە ئىراق مىسوپوتامىيە ۋادىسى ئىران ئافغانىستانغا ئېلىپ بارىدۇ ئۇنىڭدىن كېيىن شىمالغا بۇرۇلۇپ تاش مۇنار بۇ تاش مۇنار تاغلاردىن ئالاي ۋادىسىغا چىقىش جايىدا بولسا كېرەك دىن ئۆتۈپ سىرىسلەر ئىل يۇنانچە سۆز بولۇپ يىپەك ئېلى دېگەن بولىدۇ گە تارىم ئويمانلىقى ئېلىپ بارىدۇ يۇنان ئالىمى پىتولىنىڭ مەلۇماتى جۇڭگو تارىخچىلىرىنىڭ جەنۇبىي يول دەپ ئاتىغان يولىغا توغرا كېلىدۇ يۇقىرىدىكى مەلۇماتلار ھونلار دەۋرىدە مىلادىدىن بىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ مىلادىنىڭ بىلىمىغىچە داۋام قىلغان جۇڭگو ۋە يۇنان يازغۇچىلىرىنىڭ بەرگەن مەلۇماتى

تۈرك خانلىقى دەۋرىدە مىلادىنىڭ بىلىمىدىن بىلىمىغىچە شەرقتىن غەربكە بارىدىغان خەلقئارا سودا يولى توغرىسىدا جۇڭگونىڭ سۈي سۇلالىسى يىلنامىسى پېجۈي ھەققىدە قىسسە دىمۇ مەلۇمات بېرىلگەن شۇ يىلنامىغا كۆرە دۇنيانىڭ شەرقىدىن غەربىگە بارىدىغان يول ئۈچ تارماقتىن ئىبارەت بۇ ھەقتە يىلنامىدا مۇنداق مەلۇمات بېرىلگەن

سۈي سۇلالىسى مىلادىنىڭ بىلىمىدىن بىلىمىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن نىڭ پادىشاھى ياڭدېنىڭ ۋاقتىدا مىلادىنىڭ بىلىمىدىن بىلىمىغىچە غەربىي رايوندىكى دۆلەتلەرنىڭ سودا ئەلچىلىرىنىڭ كۆپچىلىكى ھازىرقى گەنسۇدىكى چاڭئىيىغا كېلىپ جۇڭگو بىلەن سودا ئىشلىرىنى بۈرگۈزگەن مانا شۇ مۇھىم ئەھۋالنى ھېسابقا ئالغان ياڭدې پىجۈي ئاتلىق كىشىنى جۇڭگو تەرەپتىن سودا ئىشلىرىغا مەسئۇل قىلىپ تەيىن قىلغان پىجۈي چاڭئىيىغا كەلگەن چەت ئەل سودىگەرلىرى بىلەن بولىدىغان مۇئامىلىدىن پايدىلىنىپ غەربىي رايوندىكى تارمىقىدىن ئالغاندا ئوتتۇرا ئاسىيانى كەڭ مەنىدىن ئالغاندا شەرقىي تۈركىستاندىن تارتىپ ياۋروپاغاچە بولغان جايلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ دۆلەتلەردە ياشايدىغان خەلقلەرنىڭ ئۆرپ ئادەتلىرى ئۇلارنىڭ دۆلىتىدىكى يوللار تاغلار دەريالار خەتەرلىك ئۆتكەللەر يول ئۆتكەللىرى توغرىسىدا مەمۇمات توپلىغان پىجۈي توپلىغان مەمۇرىيەتلىرىغا ئاساسلىنىپ غەربىي رايوندىكى دۆلەتلەرنىڭ خەرىتىسى ناملىق ئۈچ جىلدىلىق ئەسەر يازغان مانا شۇ ئەسەردە مۇنداق دىيىلگەن داشاتادىن غەربكە قاراپ مېڭىپ كاسپى دېڭىزىنىڭ بويىغا كىرىشىدە ئۈچ يول بار بۇ يوللارنىڭ بىرى شامالى يول دەپ ئاتىلىدۇ بۇ يول قۇمۇل بارىكۆل تۇرالار ئۇيغۇرلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ ئا ياشايدىغان جايلار قۇمۇلنىڭ غەربىدىن تارتىپ ئېلى ۋادىسىغىچە بولغان جايلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ ئا ئارقىلىق تۈرك خانلىقىنىڭ ئوردىسىغا غەربىي تۈرك خانلىقىنىڭ تالاس دەرياسى بويىدىكى ئوردىسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ ئا ئېلىپ بارىدۇ ئۇنىڭدىن كېيىن غەربكە قاراپ ماڭغاندا چۇ دەرياسىدىن ئۆتۈپ شەرقىي روما

ئېمپىرىيىسىگە كاسپى دېڭىزىنىڭ بويىغا بارىدۇ. يوللارنىڭ يەنە بىرى ئوتتۇرا يول دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ يول تۇرپان قاراشەھەر كۇچار قەشقەر ئارقىلىق ئۆتىدۇ. قەشقەردىن چىقىپ غەربكە قاراپ ماڭغاندا پامىر تاغلىرىدىن ئېشىپ پەرغانە تاشكەنت سەمەرقەنت كىيىبود بۇخارا مەرۋىدىن ئۆتۈپ ئىران ئارقىلىق كاسپى دېڭىزىنىڭ بويىغا بارىدۇ. يوللارنىڭ يەنە بىرى جەنۇبىي يول دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ يول پىچان خوتەن قاغالىق تاشقورغاندىن ئۆتۈپ پامىر تاغلىرىدىن ئېشىپ ۋاخان ئافغانىستاندا توخارىستان ئافغانىستان ئىپتىتالىت ھازىرقى پاكىستان شىمالى ھىندىستان بامىيان ئافغانىستاندا كىيىبود سەمەرقەنتنىڭ غەربىي شىمالىدا ئارقىلىق شىمالىي ھىندىستانغا ئېلىپ بارىدۇ. بۇ يەردىن غەربكە قاراپ يۈرگەندە كاسپى دېڭىزىنىڭ بويىغا بارغىلى بولىدۇ. بۇ ئۈچ يول بويىدىكى دۆلەتلەرنىڭ ھەربىرىنىڭ ئۆزلىرى ماڭىدىغان يوللىرى بولۇپ شىمالدىن جەنۇبقا قاتنايدۇ. قۇمۇل تۇرپان پىچان غەربىي رايونغا بارىدىغان يوللارنىڭ دەرۋازىسى بولۇپ داشاتا بولسا ناھايىتى مۇھىم ئۆتكەل. پىچوئى تەسۋىرلىگەن يوللار تۈرك خانلىقى دەۋرىدىكى خەلقئارا سودا يوللىرى بولۇپ بۇ يوللار غەربىدە شەرقىي روما ئېمپىرىيىسىنىڭ پايتەختى كونىستانتىنپول ھازىرقى ئىستانبۇل دىن تارتىپ شەرقتە كورىيىگىچە ھازىرقى چاۋشيەنگىچە بارىدىغان يول ئىدى. پىچوئىنىڭ غەربىي رېيوندى يېڭى دۆلەتلەرنىڭ خەرىتىسى ناملىق نەسىرىدە خاتىرىلەنگەن شىمالىي ئوتتۇرا جەنۇبىي يول دەپ ئاتالغان ئۈچ يولنىڭ ئاساسى لېنىنىسى ۋە تۈگۈنلىرى بولغان رايونلار كاسپى دېڭىزىنىڭ شەرقىي ۋە شىمالىي قىرغاقلىرىدىكى جايلار ئوتتۇرا ئاسىيا ئافغانىستان تارىم ئويمانلىقى جۇڭغار ئويمانلىقى تۈرك خاقانلىقىنىڭ تېررىتورىيىسى ئىچىدە بولۇپ شۇ چاغدىلا تۈركلەر خەلقئارا سودا يولىنىڭ خوجايىنى ئىدى.

شەرق مەلىكىسى توغرىسىدا تەھرىر

يېقىنقى يىللاردىن بېرى بەزى ئالىملار چەت ئەل ئالىملىرىمۇ بۇنىڭ ئىچىدە قەدىمكى خوتەننىڭ يىپەك توقۇمىچىلىقى ھەققىدە مۇلاھىزە يۈرگۈزگەندە تارىخى ئەمەلىيەتكە زادى ئۇيغۇن كەلمەيدىغان ئاتالمىش شەرق مەلىكىسى دەيدىغان رىۋايەتنى كۈتۈرۈپ چىقىپ خوتەنگە پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرىغىنى شەرق مەلىكىسى جۇڭگو مەلىكىسىنىڭ ئېلىپ كەلگەنلىكى ئۇنىڭدىن بۇرۇن خوتەندە پىلەنىڭ يوق ئىكەنلىكىنى سۆزلەيدىغان بولۇپ قالدى. بۇ رىۋايەتلەرنى راستقا ئايلاندۇرۇشقا ئۇرۇنىۋاتقانلار رەت قىلغىلى بولمايدىغان تارىخى پاكىتلاردىن كۆز يۇمۇپ خوتەنگە پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرىقىنى مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىللىرى خوتەن خاقانى ۋىجايىا جاۋا بۇ بۇددادىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغان خوتەن ئۇيغۇرلىرىنىڭ بوددىست ھىندىچە ئىسمى بولسا كېرەك غايەتلىق بولغان جۇڭگو مەلىكىسى ئېلىپ كەلگەن شۇنىڭدىن كېيىن خوتەندە يىپەك توقۇمىچىلىقى پەيدا بولغان دىيىشىدۇ.

ئۇلارنىڭ بىردىنبىر ئاساسلىنىدىغان دەسمايىسى جۇڭگو تارىخىدا ئۆتكەن مەشھۇر بۇددىست شۈەنجاڭ مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى تۇغۇلۇپ ۱۱۱۱ يىلى ئۆلگەننىڭ ئۇلۇغ تاڭ دەۋرىدىكى غەربكە ساياھەت خاتىرىسى ناملىق نەسىرىدىكى شەرق مەلىكىسى توغرىسىدىكى رىۋايەت.

شۈەنجاڭ ھىندو بۇددىزىمىنى ئۆگىتىش ۋە تەتقىق قىلىش ئۈچۈن ھىندىستانغا

بېرىپ ۋىل مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ يىلىغىچە تۇرغان ۋىل لويانغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئوتتۇرا ئاسىيا ھىندىستاندا كۆرگەن ۋىلگەن ئاڭلىغانلىرىغا ئاساسلىنىپ ۋىل ئۇلۇغ ئاڭ دەۋرىدىكى غەربكە ساياھەت خاتىرىسى دېگەن ئەسەرنى بىيەنجى دېگەن كىشىنىڭ ياردىمى بىلەن تۈزۈپ چىققان

ۋىل ئۇلۇغ ئاڭ دەۋرىدىكى غەربكە ساياھەت خاتىرىسى ناملىق ئەسەرگە شۇەنجاڭنىڭ ئېيتىپ بېرىشى بويىچە ۋىندى تىبەت رىۋايەتلىرى ئاساسىدا خوتەن خانى ۋىجيا جاۋاغا ياتلىق بولغان شەرق مەلىكىسى جۇڭگو مەلىكىسى خوتەنگە كېلىدىغان چاغدا باش كىيىمىنىڭ ئىچىگە پىلە قۇرتىنىڭ ئۇرۇقىنى يوشۇرۇپ چېگرادىن ئۆتكەنمىش چېگرادىكىلەر مەلىكىنىڭ باش كىيىمىنى تەكشۈرۈشكە جۈرئەت قىلالمىغان مەلىكە خوتەنگە كەلگەندىن كېيىن پىلىنى ئۆستۈرگەن بۇنى كۆرگەن ۋەزىرلەر خوتەن خانىغا بۇ قۇرۇتلارنى كۆيدۈرۈۋېتىلى بولمىسا ئۇ ئەجدىرھاغا ئايلىنىشى مۇمكىن دەيدۇ ئەمما مەلىكە پىلە قۇرۇتىنى يوشۇرۇن ھالدا بېقىپ ئۆستۈرۈپ ئۇنىڭدىن چىققان يىپەكتىن شايى دۇردۇن توقۇپ كىيىم كېچەك تىكىپ كىيىپتۇ بۇنى كۆرگەن خوتەن خانى پىلە قۇرۇتىنى ئۆستۈرۈشكە يول قويۇپتۇ

بۇ رىۋايەتنىڭ تارىخى ئەمەلىيەتكە زادى ئۇيغۇن كەلمەيدىغانلىقىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى خوتەن خانىغا ياتلىق قىلىنغان بولغان شەرق مەلىكىسى جۇڭگو مەلىكىسى پىلە قۇرۇتىنى خوتەنگە ئېلىپ كېلىشتىن ئاز دېگەندە ۱۱۱۱ يىل بۇرۇن مىلادىدىن ئەسىر بۇرۇن خوتەندە يىپەك توقۇمىچىلىقىنىڭ تەرەققىي قىلغانلىقىنى ياۋرۇپادىكى رومالىقلارنىڭ خوتەندە توقۇلغان يىپەك ماللارنى ئەتىۋالاپ ئۇنىڭدىن كىيىم كېچەك كىيگەنلىكىنى شۇ چاغلاردا تېخى جۇڭگودىن چىقىدىغان يىپەك ماللارنى بىلمەيدىغانلىقىنى ئىسپاتلايدىغان پاكىتلارنى كەلتۈرۈش ئارقىلىق خوتەنگە پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى شەرق مەلىكىسى ئېلىپ كەلگەن دېگەن رىۋايەتنى رەت قىلىش لازىم

ئاتالمىش شەرق مەلىكىسى توغرىسىدىكى يالغان رىۋايەتنى رەت قىلىش ئۈچۈن قەدىمكى چاغلاردا رومالىقلارنىڭ جۇڭگونىڭ يىپەك ماللىرىنى تېخى بىلمىگەن ۋە ئۇنى كۆرمىگەن چاغدا ئەڭ دەسلەپ قايسى خەلقلەر توقىغان يىپەك ماللارنى بىلىدىغانلىقى ۋە ئۇ ماللاردىن كىيىم كېچەك كىيگەنلىكى توغرىسىدا مەلۇمات بېرىش ناھايىتى مۇھىم مەسىلە

قەدىمكى چاغدىكى يۇنان ۋە روما ئالىملىرىدىن كىتاس مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇن ئۆتكەن سىترا بون مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇن تۇغۇلۇپ مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن خوبلىئوس ۋىيگىلى مارۇ مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىللىرى ئۆتكەن روما تارىخچىسى فىلوروس مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىللىرى ئۆتكەن فىلىپپىنى مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى تۇغۇلۇپ ۱۱۱۱ يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن كىلاۋدى پىتولى مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ نەسىرلىرىدە ئۆتكەن قاتارلىقلار ئۆزلىرىنىڭ يازغان ئەسەرلىرىدە تارىم ئويمانلىقىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ يۇرتىنى خوتەننى ئاساس قىلغان يۇنان تىلىدا سىرىسلار دۆلىتى يىپەك دۆلىتى دەپ يېزىشقان

ياۋرۇپالىقلاردىن تۇنجى قېتىم يىپەك دۆلىتى سىرىسلار دۆلىتى توغرىسىدا مەلۇمات بەرگەن يۇنان ئالىمى كىتاس بولۇپ ئۇ مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇن سىرىسلار دۆلىتى دېگەن نامنى تىلغا ئالغان

يۇنان ئالىملىرىدىن سىتىرابون ساياھەت خاتىرىسى ناملىق ئەسىرىنى يازغاندا مىلادىدىن بىر ئەسىر بۇرۇن ئۇلۇغ ئىستىلاچى ئالىكاندىر ماكىدونىكى ئىسكەندەر زۇلقەرنەينىڭ مىلادىدىن ئىل بۇرۇن ئالەمدىن ئۆتكەن مەشھۇر سەركەردىسى ئۇنىسكىر يىتوسنىڭ خاتىرىسىدىن پايدىلانغان ھىندىستانغا كەلگەن ئۇنىسكىر يىتوس ئۆزى يازغان خاتىرىدە ئۇيغۇرلارنىڭ ئانا يۇرتى بولغان تارىم ئويمانلىقىنى سىرىسلار دۆلىتى بىپەك دۆلىتى دەپ يازغان سىرىسلار دۆلىتى بىپەك دۆلىتى توغرىسىدا يۇنان ۋە روما يازغۇچىلىرى ئىچىدىن مىلا پىلىپىنى مارىسىلىنىس پىتولى قاتارلىقلارنىڭ بەرگەن مەلۇماتى بىرقەدەر تەپسىلىراق ۋە ئېنىقراق

روما يازغۇچىسى مىلا مىلادىنىڭ بىلىملىرى ئۆتكەن ئاسىيانىڭ شەرقىدە ھىندىلار سىرىسلىقلار سىتىسلىكلەر ياشايدۇ ھىندىلار بولسا جەنۇبتا سىتىسلىكلەر بولسا ئەڭ شىمالدا سىرىسلار بولسا مانا شۇ ئىككىسىنىڭ سىتىسلىكلەر بىلەن ھىندىلار ئا ئوتتۇرا قىسمىدا ياشايدۇ سىرىسلىقلار دۇنيادا تەڭدىشى تېپىلمايدىغان سەمىمى سادىق ئادەملەر ئۇلار سودا ئىشلىرىغا ئۇستا بولۇپ سودا قىلغاندا يۈزمۇيۈز تۇرۇپ سۆزلەشمەيدۇ ماللىرىنى قۇملۇققا قويۇپ قويۇپ كەيتىنى قىلىپ تۇرىدۇ دەپ يازىدۇ مىلانىڭ سىرىسلىقلار توغرىسىدا بەرگەن مەلۇماتى ئەمەلىيەتكە دەلمۇدەل ئۇيغۇن كېلىدۇ بۇنىڭدا دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدىغان ئۈچ مۇھىم نۇقتا بار مىلا ئېيتقاندا ھىندىستان سىرىسلىقلار ئۇيغۇرلار ئا ئىڭ يۇرتى تارىم ئويمانلىقىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان مىلا سىرىسلىقلار سودا قىلغاندا يۈزمۇيۈز تۇرۇپ سۆزلەشمەيدۇ مالنى قۇملۇققا قويۇپ كەيتىنى قىلىپ تۇرىدۇ دەيدۇ بۇنداق ئەھۋال قەدىمكى چاغلاردا تۈركى خەلقلىرىدە ئادەتكە ئايلىنىپ كەتكەن تىلىسىز سۇدانى كۆرسىتىدۇ مىلا سىرىسلىقلار مالنى قۇملۇققا قويىدۇ دەيدۇ مىلا ئېيتقان قۇملۇق تارىم ئورمانلىقىدىكى قۇملۇق چۆلىنى كۆرسىتىدۇ جۇڭگونىڭ ئاساسى تېررىتورىيىسى بولغان ئوتتۇرا تۈزلەڭلىكتە قۇملۇق چۆل يوق بۇنى جۇغراپىيىدىن ئاددىي ساۋادى بار ئادەملەرنىڭ ھەممىسى بىلىدۇ

تەبىئەتشۇناس رىم يازغۇچىسى پىلىپىنى تەبىئەت تارىخى ناملىق ئەسىرىدە سىرىس دۆلىتى بىپەك دۆلىتى توغرىسىدا مەزمۇنى مىلا بەرگەن مەلۇماتقا ئوخشايدىغان مەلۇمات بېرىدۇ پىلىپىنى مۇنداق دەپ يازىدۇ سىرىسلىقلارنىڭ ئورمانلىرىدىن بىپەك چىقىدۇ دۇنياغا مەشھۇر ئۇلار كىمخاپ تاۋاق دۇردۇن توقۇپ روماغا ئېلىپ بېرىپ ساتىدۇ سىرىسلىقلار مۇلاھىم تارتىنچاق كېلىدۇ پىلىپىنى يەنە مۇنداق دەپ يازىدۇ سىرىسلىقلار بوي تۇرقى جەھەتتە ئادەتتىكى ئادەملەردىن ئېگىز چاچلىرى قىزىل كۆزلىرى كۆك ئاۋازلىرى جاراڭلىق كېلىدۇ چەتتىن بارغانلار ئۇلارنىڭ تىلىنى بىلمەيدۇ شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار بىلەن سۆھبەتلىشەلمەيدۇ چەتتىن بارغانلار ماللىرىنى مەلۇم دەريانىڭ شەرقى قىرغىقىغا ئېلىپ بېرىپ سىرىسلىقلارنىڭ ماللىرىنىڭ يېتىغا قويىدۇ ئەسلىدە بېكىتىلگەن باھا بويىچە مال ئالماشتۇرۇلىدۇ پىلىپىنىڭ مەلۇماتىدىن قارىغاندا سىرىسلىقلارنىڭ بىپەك ماللىرى روماغا ئېلىپ بېرىلىپ سېتىلىدىكەن ئۇنىڭ ئۈستىگە پىلىپىنىڭ سىرىسلىقلارنىڭ ئېرقى خۇسۇسىيەتلىرى توغرىسىدا بەرگەن مەلۇماتى ناھايىتى يۇقىرى قىممەتكە ئىگە بۇ ئۇيغۇرلارنىڭ ئاق تەنلىك ئېرققا مەنسۇپ ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ جۇڭگونىڭ

قەدىمكى تارىخچىلىرىمۇ ئېرقى جەھەتتىن ئۇيغۇرلارغا بەكمۇ يېقىن بولغان ئويسۇنلارنى كۆك كۆز قىزىل چاچ ۋە دەپ يازغان بولسا قىرغىزلارنى چىرايى ئاق سۈزۈك قىزىل چاچ كۆزلىرى كۆك ۋە دەپ يازغان پىلىيىنى رىم ئات سۆڭەكلىرىنىڭ نەيشى ئىشرەت كەيپ ساپاغا بېرىلىپ تۇرمۇشتا چىرىكلىشىپ بايلىقلارنى ھەددىدىن ئارتۇق بۇزۇپ چىچىپ ئەخلاقى جەھەتتە بەكمۇ بۇزۇلۇپ كەتكەنلىكى ئۇلارنىڭ كىيىمىدىغان كىيىملىرىنىڭ سىرىسلەر دۆلىتىدىن كېلىدىغان كىمخاپ تاۋار دۇردۇنلاردىن ئىكەنلىكىنى سىرىسلەر دۆلىتىدىن سېتىپ ئالىدىغان يىپەك ماللار ئۈچۈن رىم تىللىلىرىنىڭ ئالتۇن پۇللىرىنىڭ ئا سىرىسلىقلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ كېتىدىغانلىقى توغرىسىدا ھەسرەتلىنىپ مۇنداق دەپ يازغان ئىدى ۋە دۆلىتىنىڭ تىللىلىرىدىن ھىندىستان سىرىسلەر دۆلىتى ۋە ئەرەپ يېرىم ئارىلى قاتارلىق ئۈچ دۆلەتكە ھەربىي ئاز دېگەندە يۈز مىليون سىرىس كىيىم رىم تىللىسى ئېقىپ كېتىدۇ مانا مۇشۇ پۇللار دۆلىتىمىدىكى ئەرلەر بىلەن ئاياللار ئاق سۆڭەكلەرنى دىمەكچىنىڭ بۇزۇپ چىچىپ خەجلىشى ئۈچۈن كېتىدۇ ۋە پىلىيىنىنىڭ تەبىئەت تارىخىدىكى مەلۇماتقا ئاساسلانغاندا روما ئاق سۆڭەكلىرى ئۆزلىرىنىڭ نەيشى ئىشرەت كەيپ ساپالىق تۇرمۇشىنىڭ ئېھتىياجىغا لازىم بولىدىغان يىپەك ماللارنى سىرىسلىقلاردىن ئالغان بولسا دورا دەرمەك ئۈنچە ياقۇتلارنى ھىندىستاندىن مەرۋايىتلارنى ئەرەبىستاندىن ئالغان

يۇقىرىدا ئېيتىلغاندەك ھەربىي روما پۇلىدىن يۈز مىليون سىرىسىنى تىركىيىس رىم تىللىسى روما ئاق سۆڭەكلىرىنىڭ ئېھتىياجى ئۈچۈن سىرىسلىقلاردىن سېتىپ ئالىدىغان يىپەك ماللار ھىندىستاندىن ۋە ئەرەبىستاندىن ئالىدىغان دورا دەرمەك ئۈنچە ياقۇت مەرۋايىتلار ئۈچۈن سەرپ بولغان يونان ئالىمى كىلاۋدى پىتۇلىيىمى جۇغراپىيە ناملىق ئەسىرىدە سىرىسلەر دۆلىتى يىپەك دۆلىتىنىڭ تەبىئى شارائىتى قانداق خەلقلەر ياشايدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دەپ يازىدۇ ۋە سىرىسلەر دۆلىتىنىڭ غەربىي چېگرىسى سىستىيە بولۇپ ئۇ ئىمماۋىس تېغىنىڭ سىرتىدا شىمالى چېگراسى نامسىز يەر ۋە شەرقى چېگراسىمۇ نامسىز يەر ۋە جەنۇبىي بولسا ھىندىستاندىكى گانگى دەرياسىنىڭ شەرقىي قىرغىقى بىلەن چېگرالىنىدۇ ۋە پىتۇلىيىمى سىرىسلەر دۆلىتىنىڭ ئەتراپىنى ئوراپ تۇرىدىغان تاغلار توغرىسىدا مۇنداق دەپ يازىدۇ ۋە سىرىسلەر دۆلىتىنىڭ تۆت تەرىپىنى تاغلار ئوراپ تۇرىدۇ ئۇنىڭ تېررىتورىيىسى ئىچىدە ئىككى چوڭ دەريا ئاقىدۇ ئۇ دەريالارنىڭ بىرى ئىچىسى ئۇيغۇرداس دەرياسى بولۇپ ئۇ ئاۋشاتىستان ۋە ئاسمىران تېغىدىن ئىبارەت ئىككى مەنبەدىن باشلىنىدۇ دەريالارنىڭ ئىككىنچىسى باۋتىس دەرياسى بولۇپ ئۇكاسىيان ۋە ئوتتۇرۇ كورخۇس تېغىدىن ئىبارەت ئىككى مەنبەدىن باشلىنىدۇ ۋە يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان ئىككى دەريانىڭ ئالدىنقىسى ئاقسۇ ياكى قەشقەر دەرياسى كېيىنكىسى باركەنت زەرەپشان ياكى قارىقاش دەرياسىدىن باشقا دەريا ئەمەس

پىتۇلىمى ئۇيغۇرداس دەرياسىنىڭ بويىدا ئۇيغۇرداس دۆلىتى بار دېگەن پىتۇلىمىنىڭ ئۇيغۇرداس دېگىنى دەل ئۇيغۇرلارنىڭ يۇنان تەلەپپۇزىدا ئېيتىلىشى خالاس يۇنان ئالىمى مارىسىللىئوس مىلادىنىڭ ۋە يىلى ياشىغان تارىخنامە ئاتلىق كىتابىدا ۋە شەرقتە سىرىسلەر ئېلى بار ئۇنىڭ ئەتراپىنى ئېگىز تاغلار ئوراپ تۇرىدۇ بۇ تاغلار بىر تۇتاش سوزۇلۇپ تەبىئىي توسۇقنى شەكىللەندۈرىدۇ

سىرىلىقلار شۇنىڭ ئىچىدە ياشايدۇ ۋە ئۇلارنىڭ يېرى تەكشى كەڭتاشا ۋە باي غەربتە سېستىمە بىلەن چېگرالىنىدۇ ۋە شەرقىي بىلەن شىمالىدىن ئىبارەت ئىككى تەرىپى چۆللۈك تاغلىرىنىڭ ئۈستى تەڭرى تاغلىرى بىلەن پامىر تاغلىرى كۈزدە تۇتۇلسا كېرەك ۋە يىل بويى قار بىلەن قاپلىنىپ تۇرىدۇ ۋە جەنۇبىي چېگراسى ھىندى ۋە گانگې دەرياسىغىچە بارىدۇ ۋە تاغلىرىنىڭ ھەممىسى ئېگىز يوللىرىنىڭ قىيالىق نەگىرى بۈگۈرى كېلىدۇ ۋە تاغلارنىڭ ئارىسى تۈزلەڭلىك ئۇنىڭ تېرىتورىيىسى ئىچىدە ئۇيغۇرداس ۋە باۋتېس دەرياسىدىن ئىبارەت ئىككى دەريا ئاقىدۇ ۋە سىرىسلەر ئىچىدە ياشايدۇ ھەربىي قورال ياراق تۇتمايدۇ زادى ئۇرۇش قىلمايدۇ مۇلاھىم ياۋاش قوشنا دۆلەتلەرنى پاراكەندە قىلمايدۇ ئىقلىمى مۆتىدىل ھاۋاسى ساپ پاكىز ئاسماندا بۇلۇت كۆپ بولمايدۇ قاتتىق بوران چىقمايدۇ ئورمانلىق ئىنتايىن كۆپ ئورمانلىقتا ماڭسا ئاسماننى كۆرگىلى بولمايدۇ ۋە مەرسىلىمى خوس يەنە مۇنداق دەپ يازىد ۋە سىرىسلىقلار ئاددىي ساددا ياشاشقا ئادەتلەنگەن ۋە ئۇلار خالىي جايدا ئولتۇرۇپ كىتاب ئوقۇپ كۈن ئۆتكۈزۈشنى ياخشى كۆرىدۇ ۋە كىشىلەر بىلەن بېرىش كېلىش قىلىشنى ئانچە ياقتۇرمايدۇ ۋە چەت ئەللىكلەر چېگرادىكى دەريادىن ئۆتۈپ ئۆيەرگە يېپەك ياكى باشقا مال ئالغىلى بارسا كۆزلىرى بىلەن بىر بىرىگە بېقىشىپلا باھاسىنى توختىتىدۇ ۋە گەپلەشمەيدۇ ئۇلارنىڭ يەر بايلىقى مول باشقىلارغا ئېھتىياجى چۈشمەيدۇ ۋە يۇقىرىدا يۇنان ۋە رىم ئالىملىرىنىڭ خاتىرىلىرىدىن كەلتۈرگەن پاكىتلاردىن تۆۋەندىكى خۇلاسەنى چىقىرىش مۇمكىن ۋە

مىلادىدىن ۋە يىل بۇرۇنقى ۋاقىتىدىن تارتىپ ياۋرۇپالىقلار يۇنان ۋە رىم تارىم ۋادىسىدىكى ئۇيغۇرلار ئېلىنى يىپەك ئىلى سىرىسلەر ئېلى دەپ تونىغان ۋە

يۇنان ۋە رىم ئالىملىرى تارىم ئورمانلىقىنىڭ تەبىئىي شارائىتى ۋە تاغلىرى دەريالىرى ئورمانلىرى چۆللىرى ئېقىمى ئۇنىڭغا چېگرالىنىدىغان دۆلەتلەر ھەققىدە ئاساسەن توغرا مەلۇمات بەرگەن ۋە

يۇنان ۋە رىم ئالىملىرى ئەڭ قەدىمكى چاغلىرىدىن تارتىپ ياۋرۇپالىقلارنىڭ تارىم ئويمانلىقىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ يىپەك ماللىرىنى ئىستىمال قىلغانلىقىنى كۈچلۈك پاكىتلار ئارقىلىق ئېيتىپ ۋە تەپسىلىي چۈشەندۈرگەن ۋە

يۇنان ۋە رىم ئالىملىرى تارىم ئويمانلىقىدا ياشىغان خەلقنىڭ ئۇيغۇر ئىكەنلىكىنى ئۇلارنى ئۆز نامى بىلەن ئۇيغۇرداس ئاتىغاندىن تاشقىرى ئۇلارنىڭ ئىرقى جەھەتتىن قايىسى ئىرققا مەنسۇپ ئىكەنلىكىنىمۇ ئىسپاتلاپ بەرگەن ۋە

ئەگەر سىرىس ئېلى دەپ ئاتالغان تارىم ئويمانلىقىدا يىپەكچىلىك سانائىتى ئەڭ قەدىمكى چاغلاردىن تارتىپ مىلادىدىن نەچچە ئەسىر بۇرۇن تەرەققى قىلغان بولسا جاھاننىڭ مەر مەر شەھرى دەپ ئاتالغان رىمدىكى روما ئاق سۆڭەكلىرىنىڭ يۇقىرى سۈپەتلىك يىپەك ماللارغا بولغان ئېھتىياجىنى قامدىيالىغان بولاتتى ۋە

ئۇيغۇرلارنىڭ قەدىمكى چاغلاردا يىپەك توقۇمىچىلىقىدا يۇقىرى سەۋىيىگە كۆتۈرۈلگەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان پاكىتلار ئاز ئەمەس ۋە ئىچكى ئۆلكىلەردىكى خەنزۇلار يىپەك توقۇمىچىلىقىدا ئۇيغۇرلارنىڭ توقۇمىچىلىقىنى ئارتۇقچىلىقىدىن ئۆگەنگەنلىكى بۇنىڭغا مىسال بولىدۇ ۋە يېقىنقى يىللاردا شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى

جايلىرىدىن ۋە ئەسەردە ئىچكى ئۆلكىلەردە توقۇلغان يىپەك توقۇلمىلار قېزىۋېلىندى ۋە بۇنداق يىپەك توقۇلمىلاردىكى نىسبەتەن كۆزگە كۆرۈنەرلىك تەرەققىيات شۇ بولغانكى شۇ چاغلاردا تۈز يوللۇق كىمخاپلاردىن تاشقىرى يەنە قىياپەت گۈللۈك ئارقىلىقىدىن گۈل چىقىرىلغان كىمخاپلارمۇ مەيدانغا كەلگەن ئارقاقتىن بۇ خىل گۈل چىقىرىش ئۇسۇلىنى خەن سۇلالىسى ۋاقتىدىلا مىلادىدىن بىرنەچچە ئەسىر بۇرۇن شىنجاڭدىكى قېرىنداش مىللەتلەر يۇڭ توقۇمىچىلىق ھۈنەرىدە قوللانغان ۋە ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك رايونلىرى يىپەك توقۇمىچىلىقتا قوللانغان بۇ خىل توقۇش ئۇسۇلىنى كىمخاپلارنىڭ ئارقىلىقىدىن گۈل چىقىرىش ئۇسۇلىنى ۋە ئاشىنجاڭدىن ئۆگەنگەن بولسا كېرەك ۋە مانا شۇ پاكىت قەدىمكى چاغلاردا ئۇيغۇرلارنىڭ يىپەك توقۇمىچىلىقى ياكى يۇڭ توقۇمىچىلىقىدا بولسۇن يۇقىرى سەۋىيىگە كۆتۈرۈلگەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ

بۇنىڭدىن تاشقىرى مىلادىنىڭ ۋە يىللىرى شەرق مەلىكىسى پىلە قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى خوتەنگە ئېلىپ كەلگەن ئۇنىڭدىن بۇرۇن شىنجاڭ رايونىدا يىپەك يوق ئىدى دېگەن رىۋايەتنى رەت قىلىدىغان مۇنداق بىر پاكىتىمۇ بار ۋە يېقىنقى يىللاردا تۇرپان رايونىدا ئېلىپ بېرىلغان ئارخىئولوگىك قېزىشلار ئارقىلىق قېزىۋېلىنغان قول يازمىلار ئىچىدە ۋە مىلادىنىڭ ۋە يىلىدا پىلە قۇرۇتتىنى ۋە ئۆزىمە دەرىخىنى ئىجارىگە ئېلىش توغرىسىدا يېزىلغان ھۆججەت ئۇچرىدى ۋە يادىكارلىق ۋە بەت ۋە مانا بۇ پاكىت يىپەك مەلىكىسى شەرق مەلىكىسى ۋە مىلادىنىڭ ۋە يىللىرى پىلە قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى خوتەنگە ئېلىپ كەلگەن دېگەن رىۋايەتنى رەت قىلىدۇ ۋە قەدىمكى چاغدا خوتەندىلا ئەمەس ھەتتا تۇرپان رايونىمۇ يىپەكچىلىك تەرەققىي قىلغانىدى

يۇقىرىدىكى پاكىتلاردىن چىقىرىلغان ئەڭ ئاساسلىق ۋە مۇھىم خۇلاسە ئاتالمىش يىپەك مەلىكىسى رىۋايىتىدىكى مىلادىنىڭ ۋە يىلى جۇڭگودىن خوتەن خانىغا ياتلىق بولغان مەلىكىنىڭ پىلە قۇرۇتتىنى خوتەنگە ئېلىپ كېلىشىدىن بۇرۇن خوتەندە يىپەك توقۇمىچىلىق سانائىتى يوق ئىدى دېگەن يالغان رىۋايەتنىڭ ئۈزۈل كېسىل رەت قىلىشى خالاس

شۇنىمۇ ئېيتىش كېرەككى قەدىمكى چاغلاردا جۇڭگودىن باشقا دۆلەتلەرنىڭ ھۆكۈمرانلىرىغا ياتلىق بولغان مەلىكىلەرنىڭ ئىسمىلىرى جۇڭگونىڭ تارىخى يىلنامىلىرىغا ئۇيسۇن خانلىرىغا ياتلىق بولغان جۇڭگو مەلىكىلىرىنىڭ ئىسمىلىرى جۇڭگو تارىخى يىلنامىلىرىغا يېزىلغان ۋە نەپسۇسكى مىلادىنىڭ ۋە ئەسەردە خوتەن خانىغا ياتلىق بولغان مەلىكىنىڭ ئىسمى جۇڭگونىڭ تارىخى يىلنامىلىرىدا ئۇچرىمايدۇ

تارىخىي پاكىتلارنىڭ راستلىقىغا ھۆرمەت قىلىنىدىغان بولسا تارىخىي پاكىتلار بويىچە ئىسپاتلانمىغان رىۋايەتنىڭ يالغانلىقى ئېتىراپ قىلىنسا خوتەنگە پىلە قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى خوتەن خانىغا ياتلىق بولغان جۇڭگو مەلىكىسى ئېلىپ كەلگەن دېگەن رىۋايەتنىڭ تامامەن يالغانلىقىنى ئېتىراپ قىلماسلىققا ھېچقانداق بىر سەۋەب يوق ۋە ھونلارنىڭ ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا بارىدىغان خەلقئارا قاتناش يولىغا ھۆكۈمرانلىق قىلىشى جۇڭگو بىلەن غەرب ئەللىرى ئارىسىدىكى تۈرلۈك مۇناسىۋەتلەرنىڭ ئوڭۇشلۇق ئېلىپ بېرىلىشىغا توسقۇن بولغان ۋە شۇنىڭ ئۈچۈن شەرق بىلەن غەرب ئارىسىدىكى خەلقئارا قاتناش يولى جۇڭگوغا نىسبەتەن گاھ تاقىلىپ گاھ

ئېچىلىپ تۇراتتى

مىلادىنىڭ ۱۱۱ يىلى ۋە مىلادىنىڭ ۱۱۱ يىلى ئىران ئەلچىلىرى جۇڭگوغا كەلگەن بولسا مىلادىنىڭ ۱۱۱ يىلى جۇڭگو ئەلچىسى گەن يىڭ بۇنى بەنچاۋ ئەۋەتكەن. ئىرانغا بارغان جۇڭگو بىلەن ئىران ئارىسىدا سودا مۇئامىلىسى توغرىسىدا بېتىم تۈزۈلگەن. تارىخى مەلۇماتلارغا ئاساسلانغاندا مىلادىنىڭ ۱۱۱ يىلى رومالىق بىر سېھرىگەر دېڭىز يولى بىلەن ھىندىچىنىغا كېلىپ بېرما ئارقىلىق جۇڭگوغا كەلگەن. مىلادىنىڭ ۱۱۱ يىلى روما ئېمپىراتۇرى ماركۇس ئاۋرىل مىلادىنىڭ ۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱ يىلىغىچە ئېمپىراتۇر بولغان. دېڭىز يولى ئارقىلىق جۇڭگوغا ئەلچى ئەۋەتكەن. روما ئەلچىسى دېڭىزدىن ھىندىچىنىغا چىقىپ ۋېنتام ئارقىلىق جۇڭگوغا كەلگەن. ئەلچى جۇڭگو پادىشاھى خەن خۇئاندى مىلادىنىڭ ۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱ يىلىغىچە پادىشاھ بولغان. غاپىل چىشى كەركە مۇڭگۈزى ياقۇت قاتارلىق سوۋغاتلارنى ئېلىپ كەلگەن. يۇقىرىدىكى تارىخى پاكىتلارغا ئاساسلانغاندا ئىراننىڭ جۇڭگو بىلەن ئورناتقان دىپلوماتىك مۇناسىۋىتى رومانلىقلارنىڭ سىرىسلەر ئېلى يىپەك ئېلى دەپ ئاتىغان ئۇيغۇرلار بىلەن ئورناتقان يىپەك سودىسى مۇناسىۋىتى بۇنداق مۇناسىۋەت مىلادىدىن ۱۱۱ يىل بۇرۇن باشلانغان. دىن ناز دېگەندە ئۈچ ئەسىر مىلادىدىن ۱۱۱ يىل بۇرۇن كېيىن باشلانغان. رومانلىقلارنىڭ جۇڭگو بىلەن ئورناتقان دىپلوماتىك مۇناسىۋىتى ئەگەر شۇنداق مۇناسىۋەت مىلادىنىڭ ۱۱۱ يىلىدىن باشلانغان بولسا رومانلىقلارنىڭ سىرىسلەر ئېلى بىلەن ئورناتقان يىپەك سودىسى مۇناسىۋىتىدىن تەخمىنەن ۱۱۱ يىل كېيىن باشلانغان.

پەلە قۇرۇتى ئۇرۇقىنىڭ ياۋرۇپاغا تارقىلىشى تەھرىر

قەدىمكى رىم ئېمپىرىيىسى دەۋرىدە مىلادىدىن بۇرۇن ۋە كېيىن يىپەكتىن توقۇلغان كىمخاپ شايى تاۋار دۇرۇنلارنىڭ ياۋرۇپاغا ئاساسەن روماغا تارىم ئويمانلىقىدىكى يىپەك ئېلى سىرىسلەر ئېلىدىن بارغانلىقى ئاتالمىش يىپەك مەلىكىسى رىۋايىتىنىڭ يالغانلىقى توغرىسىدا سۆزلەپ ئۆتتۈم. تۈرك خاقانلىقى دەۋرىدە ئىچكى ۋە تاشقى خەلقئارا سودا ئىشلىرى ئەھۋالىنىڭ ئاساسى مەشغۇلاتلىرىدىن بىرى ئىدى. بولۇپمۇ بۇ دەۋردە خەلقئارا سودا ناھايىتى كەڭ مىقياسىدا قانات يايدىغان ئىدى. مىلادىنىڭ ۱۱۱ يىلى تۇرپان خانلىقى مىلادىنىڭ ۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن. ئىڭ خانى كۈي ۋىنتاي غەربىي تۈرك خانلىقىنىڭ خاقانى تۇن يابغۇ خاقاننىڭ رۇقسىتىنى ئېلىپ جۇڭگودىن تاڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى لى يەن مىلادىنىڭ ۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱ يىلىغىچە پادىشاھ بولغان. گە ئەۋەتكەن سوۋغا سالاملىرى ئىچىدە شەرقىي روماندىن كەلتۈرۈلگەن كۇچۇكلار قارا تۈلكە مويتىسى قاتارلىق نەرسىلەر بار ئىدى. شۇنىڭغا قارىغاندا تۈركلەر روما بىلەن قىلغان سودىلىرىدا روماننىڭ نەسىللىك ئىتلىرىنىمۇ ئېلىپ كەلگەن. تۈرك خاقانلىرى دەۋرىدىمۇ بۇرۇنقى چاغلارغا ئوخشاشلا ئاسىيادىن ياۋرۇپاغا ئېلىپ بېرىلىدىغان سودا ماللىرىدىن يىپەك رەختلەر دورا دەرەملەر زىبۇ زىننەت بۇيۇملىرى تېرىدىن ئىشلەنگەن ماللار ئاساسى سالماقنى ئىگىلەيتتى.

تۈركلەر يالغۇزلا ياۋرۇپا بىلەن سودا قىلىپ قالماستىن جۇڭگو بىلەنمۇ ناھايىتى كەڭ ھالدا سودا ئىشلىرىنى ئېلىپ بارغان. تۈرك خانلىقى تەركىبىدىكى ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ مۇھىم خانلىقلىرىدىن سەمەرقەنت خانلىقى بۇخارا خانلىقى قاتارلىق

خانلىقلار مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلىدىن ۱۱۱۱-يىلىغىچە بولغان ۱۱۱۱ يىل ئىچىدە جۇڭگوغا توققۇز قېتىم سودا ئەلچىلىرى ئەۋەتكەن ۱۱۱۱ تۈرك خاقانلىقى تەركىبىگە كىرگەن خانلىقلار يېرىم مۇستەقىل ھالدا بولۇپ بەزى خەلقئارا مۇناسىۋەتلەردىكى چوڭ ئىشلارنى قىلىشتا تۈرك خاقانلىقىنىڭ رۇخسىتىنى ئالاتتى ۱۱۱۱

يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتكىنىمىزدەك ۱۱۱۱ تۈركلەر بىلەن ئىران ساسانىلار سۇلالىسى ئارىسىدا بىرنەچچە قېتىم ئۇرۇشتىڭ يۈز بېرىشى خەلقئارا سودا يولىغا بولغان ھۆكۈمرانلىقنى ئالغىلىشى ۋە خەلقئارا يىپەك سودىسىدىن كېلىدىغان پايدىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن بولغان بۇ كۆرەشتە شەرقىي روما بىلەن ئىتتىپاقداشلىق مۇناسىۋىتىنى ئورناتقان تۈركلەر ئۈستۈن چىققان ۱۱۱۱

ھەر يىلى دېگۈدەك نەچچە ئون مىليونلىغان رىم تىللاسىغا سىرىسلەر ئېلىدىن يىپەك ماللارنى سېتىپ ئېلىشقا خېلىدىن بېرى چىدىمىغان رىم ھۆكۈمرانلىرى ۱۱۱۱ ئېمپىراتورلىرى ۱۱۱۱ يىلىدىن يىپەك چىقىرىپ ئۆزلىرىنىڭ ئېھتىياجىغا لازىم بولىدىغان كىمخاپ شايى تاۋار دوردۇن قاتارلىق يىپەك ماللارنى ئۆزلىرى ئىشلەپچىقىرىش ئۈچۈن باش قاتۇرۇشقان ئىدى ۱۱۱۱

ئۇلارنىڭ بۇ ئارزۇ ۱۱۱۱ ئۆمىدلىرى تۈرك خانلىقى دەۋرىدە ئەمەلگە ئاشتى ۱۱۱۱ بۇ توغرىدا يۇنان ئالىملىرى مۇنداق مەلۇمات بېرىدۇ ۱۱۱۱ نەسىرنىڭ ئاخىرىدا ياشىغان يۇنان ئالىمى زوناراس ۱۱۱۱ تارىخنامە ۱۱۱۱ ناملىق نەسىرىدە مۇنداق دەپ يازغان ئىدى ۱۱۱۱ بۇرۇن رومانلىقلار يىپەك ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇلىنى بىلمەيتتى ۱۱۱۱ يىپەكنى پىلە قۇرۇتىنىڭ قۇسىدىغانلىقىنى بىلمەيتتى ۱۱۱۱

۱۱۱۱ نەسىرنىڭ ئاخىرىدا ياشىغان يۇنان ئالىمى تىئوخانۇس ئىسمى نامەلۇم بىر ئىرانلىقنىڭ پىلە قۇرۇتى ئۇرۇقىنى قاچان ۱۱۱۱ نەدىن ۱۱۱۱ قانداق ھىلە بىلەن ئوغۇرلۇقچە شەرقىي روما ئېمپىرىيىسىنىڭ ۱۱۱۱ مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلىدىن ۱۱۱۱-يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن ۱۱۱۱ ئېمپىراتورى ئۇلۇغ پوستىئاننىڭ ۱۱۱۱ ۋاقتىدا ۱۱۱۱ مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلىدىن ۱۱۱۱-يىلىغىچە ئېمپىراتور بولغان ۱۱۱۱ شەرقىي روماغا ئېلىپ بارغانلىقى ۋە شۇنىڭدىن كېيىن رومانلىقلار پىلە قۇرۇتىنى بېقىپ ۱۱۱۱ يىپەك ماللارنى ئىشلەپچىقىرىشنى يولغا قويغانلىقى توغرىسىدا مەلۇمات بېرىدۇ ۱۱۱۱ تىئوفانىس مۇنداق دەپ يازىدۇ ۱۱۱۱ ئېمپىراتور پوستىئاننىڭ ۱۱۱۱ ۋاقتىدا ئىرانلىق مەلۇم بىر ئادەم شەرقىي روماغا پىلە بېقىپ يىپەك ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇلىنى ئۆگەتكەن ۱۱۱۱ ئۇنىڭدىن بۇرۇن شەرقىي رومانلىقلار پىلە بېقىشنى بىلمەيتتى ۱۱۱۱ ھىلىقى ئىسمى نامەلۇم ئىرانلىق سىرىسلەر ئېلىدە ۱۱۱۱ يىپەك ئېلىدە ۱۱۱۱ ئۇزۇن تۇرغان ۱۱۱۱ ئۇ سىرىسلەر ئېلىدىن قايتىپ كېتىدىغان چاغدا پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى يول ماڭغاندا ئىچى كاۋاك ھاسىسىنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇن جايلاشتۇرغان ۱۱۱۱ ئاندىن كېيىن پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى ئاشۇنداق ئۇستىلىق بىلەن شەرقىي روماغا ئېلىپ كەلگەن ۱۱۱۱ بۇ ئىرانلىق باھار كېلىش بىلەنلا پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى ئۆزىمە يوپۇرمىغىنىڭ ئۈستىگە قويغان بىرنەچچە كۈندىن كېيىن پىلە قۇرۇتى يوپۇرماقنى يەپ چوڭ بولۇپ ۱۱۱۱ بىر جۈپ قانات چىقارغان ۱۱۱۱ ئۇچىدىغان بولغان رومانلىقلار پىلە بېقىپ ۱۱۱۱ يىپەك چىقىرىشنى ئۆگەنگەندىن كېيىن پوستىئان تۈركلەرگە ۱۱۱۱ كۈنىستاننىڭ ۱۱۱۱ ئىستانبۇلغا كەلگەن تۈرك ئەلچىلىرىگە ئاپتور ۱۱۱۱ رومانلىقلارنىڭ پىلە بېقىپ يىپەك چىقىرىش ئۇسۇلىنى كۆرسەتكەندە تۈركلەر ھاڭ ۱۱۱۱ تاڭ قېلىپ چۇچۇپ كەتكەن ۱۱۱۱

تۈركلەر بىلەن شەرقىي روما ئارىسىدىن سودىدا تۈركلەر ئارقىلىق شەرقىي روماغا ئېلىپ بېرىلىدىغان ماللارنىڭ ئىچىدە ئاساسى سالماقنى يىپەك توقۇلمىلىرى ئىگەللەيدىغانلىقى خوتەننى ئاساس قىلغان ئۇيغۇر يىپەكچىلىكىنىڭ ئەڭ قەدىمكى چاغلاردىن تارتىپ دۇنياغا مەشھۇرلىقى بىلەن قۇرۇتتى ئۇرۇقىنىڭ يىپەك مەلىكىسى توغرىسىدىكى رىۋايەت بويىچە مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلى جۇڭگودىن خوتەنگە كەلتۈرۈلگەنلىكىنىڭ يالغانلىقى بىلەن قۇرۇتتى ئۇرۇقىنىڭ سىرىسلەر ئېلى ئاساسەن خوتەن دىن شەرقىي روماغا ئىسمى نامەلۇم بىر ئىرانلىق راھىپ تەرىپىدىن مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىللىرى ئوغۇرلۇقچە ئېلىپ بېرىلغانلىقى توغرىسىدىكى پاكىتلارنى يۇقىرىدا بىر-بىرلەپ سۆزلەپ ئۆتتۈم مېنىڭچە شۇ پاكىتلار يىتەرلىك بولسا كېرەك

ناخىرقى سۆز قەدىمكى چاغدىكى ئاسىيادىن ياۋرۇپاغا بارىدىغان خەلقئارا سودا يولى يالغۇزلا ئاسىيادىكى خەلقلەر بىلەن ياۋرۇپادىكى خەلقلەر ئارىسىدا ئىقتىسادى جەھەتتە قىممەتلىك تاۋارلارنى ئۆزئارا ئالماشتۇرۇش رولىنى ئويناپلا قالماستىن بەلكى مەدەنىيەت جەھەتتە ئاسىيادىكى خەلقلەر بىلەن ياۋرۇپادىكى خەلقلەرنىڭ ئۆزئارا بىر-بىرىنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى ئۆگىنىپ شانلىق مەدەنىيەت يارىتىشىمۇ ناھايىتى كۈچلۈك تۈرتكىلىك روللارنى ئوينىغان خەلقئارا سودا يولىدا سودا كارۋانلىرى ئەلچىلەر سەيياھلار غەربتىن شەرققە شەرقىدىن غەربكە موكىدەك ئۆتۈشۈپ تۇراتتى بەزىدە بولسا تاجاۋۇزچىلىق مەقسىتى بىلەن سەپەرۋەر قىلىنغان تۈمەنلىگەن قوشۇنلارمۇ سودا ئەلچىسى ياكى ئاددى سودىگەر قىياپىتىگە كىرىۋالغان جاسۇسلارمۇ قاتناپ تۇراتتى غەرب بىلەن شەرق ئوتتۇرا ئاسىيا ئارقىلىق توۋار ئالماشتۇرۇش ئىشلىرىنى يۈرگۈزگەندىن تاشقىرى مەخپىي ئاخبارات يىغىش ئىشلىرىنى قىلاتتى باشتا ئېيتىپ ئۆتكۈنىمىزدەك مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىللىرى ئىسمى نامەلۇم بىر ئىرانلىقنىڭ ئۇيغۇرلار يۇرتىدىن بىلەن قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى ئوغرىلاپ مەخپىي ھالدا شەرقىي روماغا يەتكۈزۈپ بېرىپ يىپەك ئىشلەپچىقىرىشىدا ھۆكۈم سۈرگەن نەچچە مىڭ يىللىق سىرنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ تاشلىغان شۇ ئىرانلىق بىلەن قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى شەرقىي روماغا يەتكۈزۈپ بېرىشتىن بۇرۇن شەرقىي روما ئېمپىراتورى ئۇلۇغ پوستىئان مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلىدىن ۱۱۱۱-يىلىغىچە ئېمپىراتور بولغان بىلەن شۇ مەسىلە توغرىسىدا سۆزلەشكەن پوستىئان نەگەر ئىرانلىق راھىپ بىلەن قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى سىرىسلەر ئېلىدىن ئوغرىلاپ ئېلىپ كېلىدىغان بولسا ئۇنىڭغا ناھايىتى قىممەت باھالىق ئىنئام مۇكاپات بېرىدىغان بولغان

ئېھتىمال ئىرانلىق راھىپ خىرىستىئان مۇرىدى بولغانلىقى پوستىئاندىن ئالىدىغان قىممەت باھالىق ئىنئامغا قىزىققانلىقى ئۈچۈن سىرىسلەر ئېلىدىن بىلەن قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى ئوغرىلاپ شەرقىي روماغا يەتكۈزۈپ بەرگەن مانا مۇشۇ ۋەقەدىن تەخمىنەن ۱۱۱۱-يىلى بۇرۇن مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلى غەربنىڭ سۈزۈك رەڭلىك شىشە ياساشىكى مەخپىي سىرىنى ئاق ھون سودىگەرلىرى ئۇلۇغ ياۋچىلار جۇڭگوغا بىلدۈرۈپ قويغان ئۇنىڭدىن بۇرۇن خەنزۇلار رەڭلىك شىشە ياساشنى بىلمەيتتى ئۇلار رەڭلىك شىشەنى ناھايىتى يۇقىرى باھادا غەربتىن سۈرىيىدىن سېتىپ ئېلىشقا مەجبۇر ئىدى شۇنىڭ ئۈچۈن خەنزۇلار ئۇزۇندىن بېرى رەڭلىك شىشە ياساشنىڭ سىرىنى غەربتىن بىلىپ ئېلىشقا ئۇرۇنۇپ كەلگەنىدى بۇنداق ئۇرۇش مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلى ياۋچىلارنىڭ ياردىمى بىلەن ئەمەلگە ئاشتى

مەملىكەتلەردىن ئېلىپ كېلەتتى ۋەدىمكى چاغلاردا قۇنقاۋ پىپا بالابار قاتارلىق مۇزىكا ئەسۋابلىرى ئىراندىن جۇڭگوغا كىرگەن بولسا داپ نەي سۇناي قاتارلىق مۇزىكا ئەسۋابلىرى ئوتتۇرا ئاسىيادىن ئۇيغۇرلاردىن كىرگەن بولۇپمۇ سۈي سۇلالىسى ۋە ۋەنگ سۇلالىسى تاڭ سۇلالىسى دەۋرىدە ئۇيغۇرلار جۇڭگو مۇزىكا سەنئىتىنىڭ تەرەققىياتىغا ئۆچمەس تۆھپىلەرنى قوشقان ۋە مىلادىنىڭ ۱۰-ئەسىرىگە كۆك تۈرك خانلىقىنىڭ بىكە مەلىكەلىرىدىن ئاسىنا بىكە شىمالى جۇ سۇلالىسى ۋە ۋەنگ سۇلالىسىنىڭ خانى جۇشۇەندىغا ياتلىق قىلىنغاندا تۈرك خاقانلىقىنىڭ پايتەختى ئۇتۇ كۈندىن چاڭئەنگە ۋە شىئەنگە ئاسىنا بىكە بىلەن بىللە سۇ جاۋا ئاتلىق مەشھۇر مۇزىكا ئۇستازىمۇ كەلگەن ۋە كۇچارلىق بولۇپ سۈي سۇلالىسى ۋاقتىدا ۋەنگ ۋە چاڭئەندە ئۇزۇن مۇددەت تۇرغان ۋە سۇجاۋا شۇ مەزگىلدە جۇڭگو مۇزىكا سەنئىتىنىڭ بەكمۇ تۆۋەن نامراتلىقىنى نەزەردە تۇتۇپ جۇڭگو مۇزىكىچىلىقىنىڭ مەزمۇنىنى بېيىتىش ئۇنىڭ سەنئىتىنى ناھايىتى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن مۇكەممەل بولغان توققۇز يۈرۈش مۇزىكا سېستىمىسىنى بەرپا قىلغان ۋە ئۇلار تۆۋەندىكىچە ۋە

كۇچار مۇزىكىسى

قەشقەر مۇزىكىسى

بۇخارا مۇزىكىسى

سەمەرقەنت مۇزىكىسى

غەربىي لياۋ مۇزىكىسى

ھىندى مۇزىكىسى

كۈرىيە مۇزىكىسى

چىڭ مۇزىكىسى

لى خۇا مۇزىكىسى ۋە

بۇنىڭ ئىچىدە چىڭ مۇزىكىسى بىلەن لى خۇا مۇزىكىسى جۇڭگونىڭ ئەنئەنىۋى مۇزىكىسى ئىدى ۋە بۇنىڭدىن باشقا يەتتە خىل مۇزىكىنىڭ ئىچىدىن ھىندى مۇزىكىسى بىلەن كۈرىيە مۇزىكىسىنى ھېسابقا ئالمىغاندا قالغان بەش خىل مۇزىكا كۇچار مۇزىكىسىنى ئاساس قىلغان ئۇيغۇر مۇزىكىسى ئىدى ۋە

سۇجاۋا پىپا چېلىشقا ناھايىتى ئۇستا بولۇپ شۇ چاغدا جۇڭگودىن ئۇنىڭغا تەڭ كەلگەندەك بىرەر مۇزىكانت چىققان ئەمەس ۋە شۇڭا ئۇ مۇزىكا ئۇستازى دېگەن ھۆرمەتلىك نامغا ئىگە بولغان ۋە

جۇڭگو تاڭ سۇلالىسى دەۋرىگە كەلگەندە ۋەنگ ۋە سۇجاۋا يارىتىپ بەرگەن توققۇز يۈرۈش مۇزىكا سېستىمىسى ئاساسىدا ۋەنگ بىلەن يۈرۈش مۇزىكا سېستىمىسىنى بەرپا قىلدى ۋە بۇلار تۆۋەندىكىچە ۋە كۇچار مۇزىكىسى ۋە قەشقەر مۇزىكىسى ۋە تۇرپان مۇزىكىسى ۋە غەربىي لياۋ مۇزىكىسى ۋە بۇخارا مۇزىكىسى ۋە

شۇ جايدا ۋىيىل تۇرغان ۋىيىل كوماراجىۋا شۇ مەزگىلدە خەنزۇ يېزىقىنى ۋىيىلنى پۇختا مۇكەممەل چوڭقۇر ئۆگەنگەن ۋىيىل شۇ چاغدىكى جۇڭگو تارىخىدا ۋىيىلنىڭكى چىن سۇلالىسى ۋىيىل بىلەن ۋىيىل شىمالى ۋە جەنۇبى سۇلالىلەر دەۋرى دەپ ئاتالغان ناھايىتى قالايمىقان ئاساسەن ئۇرۇش قالايمىقانچىلىقى بىر دەۋرىدى ۋىيىل جۇڭگودىكى بەزى خانلىقلارنىڭ ئالىي ھۆكۈمرانلىرى بۇددادىنىنىڭ نادان ساددا خەلقلەرنى ئاسانلا ئالداپ كېتەلەيدىغان پاسبىپ ئىدىيىسىدىن پايدىلىنىپ خەلقنى بىخۇتلاشتۇرۇپ ئۆزلىرىگە قارشى چىقمايدىغان يۇۋاش پۇقرالارغا ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن ھىچنەرسىگە قارىماي بارلىق ئىرىشچانلىقلارنى كۆرسىتىپ بۇددادىنىنى تەشەببۇس قىلىۋاتقان ئىدى ۋىيىل بۇددادىنىغا كۈچلۈك تەرىدار بولغان كېيىنكى چىن خانلىقى ۋىيىل ۋىيىلنىڭ خانى ياۋشىيىن ۋىيىلدىنىڭ ۋىيىلدىن ۋىيىلنىڭ ۋىيىلچە خان بولغان ۋىيىلدىنىڭ ۋىيىل كوماراجىۋانى تەكلىپ قىلىپ شىئەنگە ئېلىپ كەلگەن ۋە ئۇنى دۆلەتنىڭ بىرى ئۇستازى دەپ جاكاللىغان ۋىيىل ياۋشىيىننىڭ يارىتىپ بەرگەن كەڭ ئىمكانىيىتىدىن پايدىلانغان كوماراجىۋا شىئەندىكى مەشھۇر بۇددادىنى تەخانىلىرىنىڭ بىرىدە ۋىيىل شاكىرتقا بۇددادىنى ئىدىيىسىدىن دەرس بەرگەن ۋىيىل ياۋشىيىن دائىم ئىبادەتخانىغا بېرىپ ئۇنىڭ دەرسىنى ئاڭلىغان ۋىيىل كېيىنكى چاغلاردا ئۇنىڭ شاكىرتلىرىدىن بىر قانچىسى ۋىيىل شىئەن ۋىيىل دېگەن نامغا ئىگە بولغان ۋىيىل كوماراجىۋا شىئەندە بۇددادىنى ئىدىيىسىدىن دەرس ئۆتكەندىن تاشقىرى بۇددادىنى نامىلاردىن ۋىيىل جىلىدلىق ۋىيىل پارچە كىتابنى قەدىمكى ھىندى تىلىدىن خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغان ۋىيىل بۇنىڭدىن باشقا بەدىئىيلىكى ناھايىتى كۈچلۈك بولغان بۇددادىنى ۋىيىل ناھايىتى نۇرغۇن ئەسەرلەرنى قەدىمكى ھىندى تىلىدىن خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغان ۋىيىل ئۇنىڭ قولىدىن چىققان تەرجىمە ئەسەرلەرنىڭ تىلى بەكمۇ راۋان مەزمۇنى چوڭقۇر بولسىمۇ چۈشىنىشلىك بولغان ۋىيىل كوماراجىۋانىڭ دىن پەلسەپە ئەدەبىيات ساھەسىدىكى پائالىيىتى جۇڭگو بۇددىزىم پەلسەپىسىنىڭ ۋە ئەدەبىياتىنىڭ تەرەققىياتىغا ناھايىتى كۈچلۈك تەسىر كۆرسەتكەن ۋىيىل شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئۇلۇغ بۇددىست پەيلاسوپ داڭلىق تەرجىمان ئالانلىق شائىر دېگەن نامغا ئىگە بولغان ۋىيىل خۇلاسە قىلىپ ئېيتقاندا قەدىمكى چاغدىن تارتىپ ۋىيىل ئەسىرىگىچە ئۇلۇغ ساياھەتچى ماگېلان غەرب بىلەن شەرق ۋە شەرق بىلەن غەرب ئارىسىدىكى دېڭىز ئوكيان يولىنى ئاچقۇچى ۋىيىل ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى خەلقئارا قاتناش يولى ئاتالمىش يىپەك يولى ۋىيىل يالغۇزلا غەرب بىلەن شەرق ئەللىرى ئارا سودا ئارقىلىق ئىقتىساد ئالماشتۇرۇش يولى بولۇپلا قالماستىن مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش ئارقىلىق شەرق ئەللىرى بىلەن غەرب ئەللىرىنىڭ قەدىمكى ئەنئەنىۋى مىللى مەدەنىيىتى ئاساسىدا شانلىق يۈكسەك مەدەنىيەت يارىتىشىدا ئالتۇن كۆۋرۈكلۈك رول ئوينىغان ۋىيىل بولۇپمۇ بۇ ئۇلۇغ تارىخىي مۇجىزىدە ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقىنى ئاساسى ئۆگىتىش ۋە تونۇشتۇرۇش جەھەتتە رولىنى ئوينىغان ۋىيىل

ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقىنى ئۆز تارىخىنىڭ ئۇزاق داۋام قىلغان قەدىمكى باسقۇچلىرىدا ئىران ئەھمەتلەر سۇلالىسى ۋىيىلدىن ۋىيىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ ۋىيىلدىن ۋىيىل بۇرۇنقى چاغىچە ھۆكۈم سۈرگەن ۋىيىل گىرىك باكتىرىيە پادىشاھلىقى ۋىيىلدىن ۋىيىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ ۋىيىلدىن ۋىيىل بۇرۇنقى چاغىچە ھۆكۈم سۈرگەن ۋىيىل ياۋچىلار دۆلىتى بولغان توخارىستان ۋىيىلدىن ۋىيىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ ۋىيىلدىن ۋىيىل بۇرۇنقى چاغىچە ھۆكۈم سۈرگەن ۋىيىل كوشات ئېمپىرىيىسى ۋىيىلدىن ۋىيىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ ۋىيىلدىن ۋىيىل ۋىيىلچە ھۆكۈم سۈرگەن ۋىيىل ئاق ھون

ئېمپىرىيىسى مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن قاتارلىق دۆلەتلەرنىڭ قەدىمكى چاغدىكى شانلىق مەدەنىيىتىنى يارىتىشىدا قاتناشقان بولسا تۈرك خانلىقى دەۋرىدىكى ۱۱۱۱ ۱۱۱۱ ناھايىتى يۈكسەك مەدەنىيەتنى ياراتقۇچىلار قاتارىدىن ئۈستۈن ئورۇن ئالغان ئىدى.